

Dr. J. V. ŠIMÁK: Historický vývoj Čech severovýchodních.

(Od kladského pomezí, roč. IX, 1931/1932, s. 51–58, 81 – 86, 99 – 104, 114 – 117, 130 – 135.)

I.

Severovýchodní Čechy jest určení pouze zeměpisné, nikoli historické; rozumím jimi v nejužším smyslu pouze nejhořejší Polabí, na sever od soutoku Labe s Úpou a Metují, k němuž přidáváme Broumovsko. Historicky myšleno půlnoční díl někdejšího kraje hradeckého a Bydžovska (r. 1751 od Hradecka odděleného) s kusem Kladska.

Toto rozdělení má bezděký základ v rozdíle horopisném a geologickém. Půda počátků labských, Krkonoše, nejsou starými prahorami, nýbrž zdviženy teprve později tlakem od jihu, nevíme, v které době (snad v t. řeč. algokinské); při tomto zdvihu nastalo na severu hor poklesnutí krystalinické plotny, na jihu dvojí zlom. Jádrem jejich jest granulit, k němuž se druží rula a svor.

V sklesliny zasáhl potom v době prvohor útvar **kamenouhelný**, jehož flece vyplňují ve Slezsku pánev waldenburskou, u nás příční puklinu od Žacléře k Svatoňovicům a Hronovu. Tento karbon byl později pokryt **permem**, jenž skládá západní krajiny od Jizery k Labi a východní na Broumovsku, význačně červenými pískovci, lupky, zkamenělinami světa rostlinného i živočišného (zkam. les u Radvanic).

Avšak ještě později se opakovalo poklesnutí v osách oněch zlomů, kteréž potom v druhohorách vyplněno širým zálivem **křídovým**; dno tohoto zálivu, usazené z bahen a nesčíslných mikroorganismů, se stalo základem stěnám broumovsko-adrsbašským i pískovcům hořickým, což později v třetihorách zdviženo a ztroskotáno vyvřelinami melafyrů (na př. od Kozákova ke Zvičině), porfyrů (na Vraních horách, v sv. části Broumovska), čedičů a j., a rozrušeno působením vody a vzduchu; pouze ony vyvřeliny udržely jako suky pod sebou kusy rozervaných ploten (spodní: vrstvy malnické, vrchní: korycanské), kdežto ostatek odplaven. Jejich průrvy pak vyplnila další období diluviální i alluviální svými náplavy štěrků, písků a hlín a vody jejich, pomalu klesající a se ustalující, vytvořily povrchový útvar našeho kraje.

Kdežto v jiných končinách se objevil člověk v pozdním diluviu, u nás dlouhou dobu byla mu cesta zavřena. Drsné ponebí jako v krajině polární, na Krkonoších leží ledovce na Sněžce (jejich morény se jeví především v Obřím Dole) a na sdružení Vys. Kola s Krkonošem, kdež vyryly horní údolí labské. Pod ledovci pralesy, v jejich stínu divoké proudy vod, rozlévající se níže četnými rameny mezi slatinami a močály, a jen místy proskakovaly stepi. Tu byl domov diluviální zvířeny, především mamuta, medvěda, hyeny, tura, zebra, soba a j.

Za touto zvěří pronikl sem na lov i člověk v pozdním období po zalednění (t. ř. aurignackém), mající zbraň z větvi, kosti a kamene hrubě otloukaného (doba starého kamene, paleolitická).

Ovšem se mohl dostat pouze do končin nižších a otevřenějších, a jen pořídku; jeho stanice nám nejbližší byly objeveny v okolí královéhradeckém (Svobodné Dvory, Předměřice, Smiřice). Doba jeho se odhaduje na 100.000 let před Kr.

Tisíce let uplynulo, nežli v mladší době naplavenin nastalo ponebí jiné, mírnější, jež trvá podnes. Zmizely ledovce a s nimi i dávná zvířena, kterou vystřídala jiná, především jelen. Proudly vod slábnou, nižší polohy, na nichž naplaveno plno tučné spraše (hlíny), nabízejí se příštímu vzdělání a úrodě. Ostávají spousty lesů, ale hvozdy většinou zelené, převahou dubové a bukové.

Tu se již objevuje obyvatelstvo v počtu značném a pokročilé v kultuře; zná již trvalejší sídla, chov dobytka, počátky zemědělství a domácí výroby; i jemu jest látkou kámen, ale ten si dovede již pěkně hladiti a obráběti. Proto zveme dobu tuto obdobím mladšího kamene, neolitickou; čítá se od neznámých počátků asi do r. 2.000 před Kr. Lid tento má již představy náboženské, jeví se pohřbem,

znakem víry v život posmrtný; klade do hrobu nebožtíka a k němu zbroj, zdobu i potraviny v rozličných nádobách. Podle těchto milodarů třídíme vývoj neolitických pokolení v několik stupňů kulturních, jež jdou časově po sobě, ač místy mohly býti i vedle sebe.

Avšak ani lidem neolitickým se neotvírají hvozdy podkrkonošské; na okraji „zlatého prutu“ se končí jejich obývání.

1. Stupeň nejstarší, nádoby kulovité, zdobené pásy;
 - a) volutami neboli závitami, rytými z celých čar: Nahořany, Jaroměř, Dolce⁽¹⁾;
 - b) ornamentem, vypíchaným z krátkých, přetržitých čárek: Nahořany, Nové Město n/M., Dolany, Jaroměř⁽²⁾.
2. Stupeň t. zv. keramiky šňůrové: Jaroměř, Lochenice, Předměřice.
3. Stupeň keramiky nordické: Trutnov (nález osamělý), Rasošky, Předměřice⁽³⁾.
4. Stupeň zvonových pohárů: Lochenice⁽⁴⁾.

Rozsah neolitického bydliště by se značně rozšířil, kdybychom mohli k němu připojit všechny nálezy kamenných nástrojů té doby. Nelze jich však pokládati za víc, než za stopu dočasného pobytu, na př. lovce, aniž možná jich tříditi do oněch stupňů, jen připočítati k celé době novokamenné. Těchto nalezišť jest arcit' počet větší: na Metuji: Police, Náchod, Staré Město, Přibyslav. Nahořany, Jesenice — jižněji: Rohenice, Král. Lhota, Jasenná, Josefov — na Úpě: Zvole, Dolany, Č. Skalice — na Labi: Vrchlábí, Čáslavky, Černožice, Smiřice, Čibuz, Černilov, Librantice Pouchov, Hradec s okolím, velmi hojně mezi Labem, Trotinou. Bystřici i Cidlinou⁽⁵⁾.

Asi po 1. 1800 př. Kr. přichází do Čech bronzové období. U nás je zastoupeno až pozdní kulturou lužickou (asi 600 před Kr.): Lochenice⁽⁶⁾, a mladší její sestrou **slezskou**: Malá Skalice, Černilov, Vlkov⁽⁷⁾.

Mladší doba, znající již i železo, **laténská**, zastoupena jest v Lochenicích, Předměřicích, Sv. Dvorech.

Kultura **plátenická**, vzniklá ze slezské vlivy jinými, zjištěna v Nahořanech, Předměřicích; po ní následuje **provinciálně-římská** v časech po Kristu, zastížena nejbliže nám v Lochenicích.

Mince římské říše objeveny byly hojněji u Hradce, v Lochenicích, Smiřicích, Černilově, v lese Rousíně; nálezy ve Dvoře Králové nejsou bezpečny, mohou pocházeti z humanistické sbírkou.

⁽¹⁾ Černožice, Čáslavky, Semonice, Holohlavy, Zderaz, Smiřice, Radčice, Trotina, Lochenice. Plačky, Plotiště, Stěžery, Libčany, Lhota — mezi Bystřicí a Cidlinou: Bísko, Dobrá Voda, Bříšťany — na Cidlině: Železnice, Loučná, Vys. Veselí, Skřivany, Chudonice, Badrý, Opolany, Libice, Prachovské Skály.

⁽²⁾ Semonice, Černožice, Čáslavky, Smiřice, Trotina, Lochenice, Předměřice Plačky, Kydlinov, Plotiště. Hradec, Hustiřany, Holohlavy, Stěžery, Kukleny, Plačice, Sedlec, Železnice, Soběraz, Jičín, Bukvice, Kolín, Vítiněves, Vys. Veselí, Skřivany, Sloupno, N. Bydžov, Chudonice.

⁽³⁾ Slatina, Světy, Všestary, Plotiště, Hradec Kr., Veliš, Janovice, St. Bydžov.

⁽⁴⁾ Svobodné Dvory, Všestary, Chudonice, N. Bydžov, St. Bydžov, Hrobičany, Veliš.

⁽⁵⁾ Jest možná že těchto nalezišť jest mnohem víc, ale jejich nálezy utajeny ve sbírkách, o nichž věd. badání neví.

⁽⁶⁾ Holohlavy, Čibuz, Správcice, Trotina. Kukleny, Praskačka, Osice, Trnová.

⁽⁷⁾ Rožberk, Hořiněves, Račice, Ječice, Březovice, D. Voda.

Pomůcky:

Počta Filip. Stručný přehled geologie Čech.

Počta Filip. Geologie. (Vel. U. přírodopis všech tří říší IV. Praha 1917).

Niederle Lubor. Lidstvo v době předhistorické. Pr. 1893.

Piř Josef L. Starožitnosti země České I.—III. Pr. 1899—1919.

Stocký Alb. Pravěk země české. Pr. 1926.

Stocký. Čechy v pravěku. (Lidová universita sv. VI.) Pr. 1923.

Schránil Jos. Vorgeschichte Böhmens.

Domečka Ludv. Čechy v době předhistorické. (Malá knihovna „Epochy“ sv. VI.) Praha 1913.

Schránil Josef. Soupis nálezu antických mincí v Čechách- Parnátkv XXVIII. (1916) str. 125—139 s mapkou.

Duška Jos. Nálezy předhistorické v kraji královéhradeckém. (Poj. mus v Hradci Kál. č. 6, Hradec 1898).

II.

Prve, nežli se obrátíme k dějinám doby slovanské, rozhlédněme se po našem kraji.

Hranice české proti Slezsku se táhly druhy mnohem dále. Na pramenech Jizerských od Smrku přes Zadní Vrch a Obří Hřeben až ke zdroji Zackenu; tento cíp lesů ztracen byl sporem r. 1710 z Jilemnicka ke zboží kynastskému, a potom odstoupením Slezska r. 1741. U Žacléře náležely k české zemi prameny boberské a celé území mezi horami Vraními až k prameni Stěnavy; dole celé Kladsko až k horám, zvaným dnes nesprávně Jílovskými,

Krkonoše zná již ve II. stol. po Kr. alexandrijský zeměpisec Klaudius Ptolemaeus pod jménem **Korkontoi**; ve III. stol. římský Dio Kassius je zve **Horami Vandalskými**, v nichž prýští Labe, což opakuje poté v XI. věku byzantský kronikář Xyfilin. Ruské letopisy je k r. 1095 zvou **Českým Lesem**, pustinou mezi Čechy a Lechy. Z kronikářů českých je zná sice Kosmas, ale nejmenuje, až teprve Přibík Pulkava okolo r. 1370 **Sněžné Hory, Alpes Nivium**. Tento název se v němčině ozývá ještě v stol. XVII. u místopisců slezských (na př. Nicol. Henelius, Silesiografia, Frankfurt 1623). Náš Bohuslav Balbín v Miscellaneích, kn. I., kap. 6., má německý název Riesengebirge, latinský Montes Gigantaei a jiný: Riphaei, též řecký: Chrysorhei — zlatonosné, z čehož prý jest i český Krkonoše; tento se objeví, pokud víme, po prvé r. 1541 v Kronice Václ. Hájka z Libočan.

Před r. 1562 Petr Matthioli, věhlasný lékař, zde na horách sbíral byliny, jak píše ve svém Herbáři (vyd. po česku od Tad. Hájka t. roku a r. 1592 od Adama Huberta z Rýzmpachu). R. 1569 měřil na horách kutnohorský měřič Jiří z Řásné, jemuž pomáhal Šimon Hüttel, malíř a kronikář trutnovský, jak zapsal potom ve své kronice (vydal L. Schlesinger v Pr. 1881); zde jmenuje „Obří horu“, jejíž výšku odhaduje na 774 sáhy. V té kronice a pak u Balbína se hojně vypravuje o Rýbrcoulovi. o hledáčích zlata a drahokamů, i o těch, kdož na hory vystoupili.

Sněžka, Schneekippe, jmenuje takto po prvé Pavel Stránský r. 1636 ve svém díle „O státě českém“ (Respublica Bojema, přel. Em. Tonner r. 1893). V létech 1668—1681 hrabě Kryštof Šáfgoč dal postavit na jejím temeni kapli, která byla posvěcena 10. srpna 1681; r. 1771 zničena bleskem, r. 1860 obnovena. Bouda pruská vznikla tu r. 1850, česká r. 1865.

Z pomezí hor se uvádí **Černý Vrch**, Mons Niger, v XVI. věku; na mapách panství jilemnického z XVIII. stol. sluje dnešní Vel. Šišák Vlčí Skalou, Vys. Kolo Vel. Šišákem.

Z vnitřních hor se Kotel v XVII. stol. nazývá rovněž **Sněžnou Horou**. **Krkonoš** přichází v listinách r. 1492. Harrachovy kameny sluly **Ssutým Skalím** a za nimi znali ještě **Bílou Skálu** při pomezí slezském.

Jan Fr. Beckovský ve své Poselkyni starých příběhů českých (vyd. Ant. Rezek 1879) I. 296 — sám tu pobyt r. 1700 — zaznamenal, že na křižovatce cest z Rokytnice, Branné a Vrchlabí leží jezérko, hodí-li se do něho kámen, vystoupí odtud mračno a vzbudí bouři. Tudy vede i cesta do Slez, označená vysokými koly, aby v zimě, kdy sněhy leží, pocestný nezbloudil.

Sedm dolů pod prameny labskými se jmenuje r. 1690: Pudlava, Dvorský potok, Medvědí koupel, Červená strouha, Hřímavá strouha, Křivý neb Černý důl, Stříbrná Bystřice. — O **Čertově louce** mluví zápis z r. 1466; r. 1402 se jmenují hřbety **Kozel** a **Kozlík**, dnešní Koschelkamm.

Vysočina mezi Jilemnicí, Vrchlabím a Hostinným slula v XV. a XVI. věku horami **Navarovskými** (ježto příslušela ke hradu Navarovu) nebo **Lanovskými** a těžilo se zde železo. **Černý Vrch** tuto se jmenuje v l. 1553—1583.

Dnešní Rýchory, Rehorn, slují správně **Lysečiny** (zachováno ve jméně vsi, něm. Kolbendorf).

Vraní Hory je název nový; též pohoří **Žaltmanské**, starší jméno **Hory Jestřebí**, zapsáno jest prý v XVIII. stol. v popise panství náchodského. Spolu se skalami Adrsbašskými a Teplickými jsou

prvním pásmem Stěn. — Všecko území jejich zve listina břevnovská (prý z r. 1229, ale vskutku ok. r. 1260) „krajinou širou, děsíci pustotou“; hřeben u Chvalče (Riegel) v téže listině sluje **Horou Kroupnou** (Erben, Regesta I. 6. 751, Friedrich, Codex dipl. II. č. 382 máji zkomoleninu. „Knyna“); bludiště skal otevřeno bylo požárem r. 1826, ale již roku 1728 je opěvoval svými verši Slezan Langhans. Jednotlivé jejich výšiny jsou známy jako základny hradů. Althaus — Adersbach, Střemen, Červená Hora. Jen Turov, bájný kopec, není historií doložen.

Zkamenělý les u Radvanic zná již XVII. stol. — **Ostaš**, patrně z klášterního jména Eustach, se jmenuje po prvé až r. 1421 v kronice t. zv. Starého kolegiáta pražského.

V téže listině domněle, k r. 1213 se jmenuje i vlastní pásmo **Stěn** a též i výšina jejich **Přivrat** (Prewrat). **Hejšovina** a **Bor**, neboli **Machovská hora**, jsou názvy, známé jen z lidu.

Třetí hřeben, dnes pomezí, se nazývá ok. r. 1255 **Javoří** (Montes Jawore, Regesta II. 34); v severových. úhlu **Polská brána**, sluje dojista z doby před XIV. stol., kdy Slezsko bylo ještě částí Polska.

Někdejší hraniční horstvo Kladské (nesprávně Jilovské), sluly ve XIII. věku **Kozí Hřbety** (Cosecrepte, Ciginruke, annály kláštera heinrichovského).

Rozvodí mezi Labem a Úpou, zalesněné až dodnes, jmenuje se od starodávna **Královstvím**, podhůří od Labe k jihu **Chlumy** neb **Hořicemi**; jednotlivých vrchů neznáme, až z XVI. stol.

Labe (Albis, Albia, název původu keltského) bylo známo již v I. století řeckému zeměpisci Strabonovi, arci jen jménem s dolního toku; české jméno se čte po prvé v kronice Kosmově, německé u nás v překladu kroniky t. ř. Dalimila. — V XVI. věku míní někteří Němci, že se jméno odvozuje z něm. elf, poněvadž má tolik pramenů. Ale prameny byly poznány až v XV. stol.; dříve se myslelo, že Labe vystupuje doleji v lesích, odtud „Vrchlabí“.

Z poboček se jmenuje r. 1574 **Labe Lanovské**; u Hostinného **Javorník**, jehož přítok Lauterwasser (XVI. stol.) je snad překladem původního čistá. — Pod Hostinným přitéká nalevo **Čermná**, napravo **Olešnice**, soutok **Čisté**, **Kalné** a **Ždírnice**. Od Bradla teče **Debrný**, níže **Borovice** a do ní **Brunice**, pak **Třemešná**; potok Kladrubský (Almbach), pod Ždírcem přibíhající, r. 1476 má jméno **Drahyně**.

Úpy v XI. stol. ještě neznali, an jej i celý tok byl skryt v pomezím hvozďe; proto kronika Kosmova a. ní vůbec neví. Jméno jest doloženo až obci r. 1260. — Malou Úpu bychom měli lépe zvatí **Úpicí**; pak jest **Kalná** (Trübenwasser) a **Trutina** (Trautenbach); od Žacléře potok **Libeč** (Lubecz r. 1301), do něhož tekou **Olešnice**, **Debrný** a **Ostrožnice** (Glaserbach). Níže napravo **Rokytník** a **Úpice**, nalevo **Rtyně** a do ní **Olešnice** a **Svinná**.

Metuje se jmenuje již k r. 1186 Methuya. (Reg. I. str. 175, Methuggia, Cod. dipl. I. 282), ale v listině, asi podvržené, ve XIII. stol., souvisí snad se jménem Method⁽⁸⁾ V oné listině, domněle z r. 1213, a z jiné ok. r. 1255 (Regesta II. 34) se uvádějí přítoky její **Vlásinný** (Wlazinny). vpadající u Vlášanky, **Dřevíč** (Drivik. Driwicz), do něhož tekou **Studnice** (Dreiborn), **Jivka**, **Bystrý**, (po nich jména vsi); nuže **Zbečnick**, v nížině **Rozkoš** s **Jesenicí**. Nejvýš připojíme **Aderspach**.

Na levém břehu **Pozděšín** (tak i ves, dnes však slující Bohdašín, r. 1256); **Uneše** (Vnesse or. 1255), potok lachovský, **Bukovice** (podle ní ves), neboli **Žďárský**, **Ledhuje**, **Vztekelnice** neboli **Srbská**, dnešní potok Machovský (1213 Scekelnice, 1254 Zribsca, ok. 1255 Ziirbsca), do ní **Bílá**; **Čermná**, **Olešnice** (1569), do ní **Hraničný** a **Mezný** (neboli Zběhavka, též Borovský). Níže přiteče **Jásenná**.

Do Slezska odtéká **Bobra**, přijímající **Lesk** (Laessig); do Kladska **Stěnava** (kr. 1213 Stenawa) s přítoky **Voletinem** (ok., r. 1255 vernířovský potok), **Dobrohoštěm** (vizňovský). **Slatinným** (Zlatinni 1253), **Záhořovem** (Zahorow), mezi nimiž leží Hynčice. níže **Křinice**, **Březnice** a **Božanov** (1213).

⁽⁸⁾ Friedrich v Cod. dipl. připouští sice některé nesrovnalosti v listině této, rozdílné od jiných, ale nevidí v nich ještě důvodů, proč míti listinu za podvrženou, jakž míní Palacký. Ale důvodem je právě jméno řeky, jež nelze vyložit jinak než po Methodovi, toto jméno však jest klášterní, a poněvadž se mniši zde objevují až ve XIII. stol., sotva mohlo býti r. 1186.

Pomůcky:

Jireček Hermeneg., Actquae Bohemiae Topographia historica Vídeň — Praha 1893.

Jireček H., Vzdělání a osazení pomezí hvozdu českého. Pr. 1884. Jireček H., Župy Čech severovýchodních,

Pam. II. 263—272. Tomek V. V., Paměti Újezdu Polického, Pam. II. 200—247, a zvl. vyd.

Schmid Lud., Statist. topog. popis velkostatku Jilemnice, Pr. 1879.

Sedláček Aug., Snůška starých jmen, jak se nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory lesy. Rozpravy Č. Akademie 1920.

III.

Dějiny naší krajiny, jež od nepaměti byla částí Hradecka, se počínají v rámci celých dějin českých s křesťanstvím. Z t. zv. základní listiny biskupství pražského k r. 973 v kronice Kosmově zvidáme o kmeni dvojích Chorvatů, kteří obývali v severovýchodní části zřizovaného biskupství. Jejich osídlení možná ztotožniti s rozlohou severovýchodních nářečí, jež u nás se dodnes ozývá, nejrázovitěji podřečími podkrkonošským a litomyšlským; snad měli Charvati dvojí knížectví o sídlech v Hradci a v Chrudimi. Ježto „kraj“ značí původně tolik, co „lid“, „národ“, a ve východních Čechách není krajů víc, toto vysvětlení postačí. Tím spíše, že vlastně o Chorvatech jiného nevíme. Již r. 981 byli pod panováním jiným, rodu Slavníkoveců, sídlících v Libici nad Cidlinou; Kladsko a Litomyšl byly pomezními hrady jejich knížectví. Vyvražděním rodu 28. září r. 995 se dostalo všecko území pod knížata pražská.

Za celé XI. století není téměř zmínky o Hradecku. A přece se zde již tehdy odehrávaly významné proměny, jednak počáteční vývoj velkostatků, jednak pokračování v domácí kolonizaci. Půda, původně knížecí, se dostává dary, výsluhami a výprosami úředníkům, z nichž pomalu vyrůstá šlechta; jiných darů od zeměpána i šlechty nabývá církev.

Z velmožů, kteří zde měli zboží, připomíná se rod Hrabišiců (erb hrábě), z nichž se kol. r. 1068 jmenuje Kojata, syn Všeborův; jiný, Všebor, snad syn Kojatův, daroval ok. r. 1086 ves Lodín (u Nechanic) benediktinskému klášteru v Opatovicích, tehdy zakládanému; klášterství toto zaujímá rozhraní Hradecka a Chrudimska.

Do XI. věku lze také klásti vznik Jaroměře. V kronikách se připomíná až r. 1126. T. zv. Dalimil vykládá, že si tento dvůr vystavěl a po sobě nazval Jaromír, syn krále Vratislava, když byl údělným knížetem v Hradecku. Avšak tento Jaromír byl od mládí určen za biskupa a kronikář Kosmas, současník jeho a ctitel, hojně pišící o něm, nic neví, že by v Hradecku vládl; lze-li ve zprávě Dalimilově viděti ohlas skutečného podání, mohl by knížecím zakladatelem Jaroměře býti jen prastrýc biskupův, Jaromír, syn Boleslava II., potom kníže český 1002—1003, 1004—1012; jako mladší bratr Jeho Oldřich asi stavěl v dobytém území slavníkovském Oldřiš hrad, tak asi starší kněžic založil si Jaroměř.

K r. 1068 se zmiňuje hrad **Opočen**, jež však nelze míti za hlavu správního okrsku nového jakéhos kraje, nýbrž jako střed knížecího statku, šířícího se již do lesů pomezních. — Z pozdějších známek lze souditi, že již v XI. věku vznikají tu místní rody, potom známé na Hořicku a na Úpě erbu třmene, na Trotině šachovnice, okolo Jaroměře příčného prahu, ale o jejich statcích a díle nemáme, bohužel, vědomosti pražádných. A nad to, čeho se lze dohánouti, má význam jen pro krajiny jižnější. Podkrkonoší i podhoří Stěn bylo ještě tehdy liduprázdnou lesní pustinou.

Jednou pomůckou k poznání, jak postupovalo osídlení, mohou býti jen zkušenosti odjinud a pak jména pomístná, jež nutno sebrati co nejuplněji, přesně zjistiti tvary původní a správně rozebrati etymologicky⁽⁹⁾ Význam jména arci ničeho nepoví o době, vzniku, ale třeba si všimati polohy, rozlohy, počtu i vzájemného poměru obci, a ovšem se spokojiti pouhou podobností pravdě.

Zkušenost ukazuje, že jména čelední zpravidla leží nejnižše, po lesích nejvýše, i je nasnadě, že tato pokládáme celkem za mladší, ona za starší, neboť kolonizace pokračuje obyčejně zdola vzhůru, od ústí k pramenům. Jména po lesích leží zpravidla ve výšce 350—400 m nad mořem; tedy obce nad nimi

položené, třeba zněla starobylými názvy, pokládáme za pozdější. V dávných dobách se **žďářilo** (les porazil, porost spálil, ale kořeny nevykopávány) a půda takto zmrvená oseta, dokud les nově nevyrostl. Později se už mýtilo trvale, statky takto vzniklé vyměřeny jízdní komisí; vesnice pak tu založené dostávaly polehčení v povinnostech pro první léta. Tedy **Žďáry** a **Ždírc** mluví pro dobu dřívější, **Újezdy** a **Lhoty** pro pozdější slovanské osídlení.

Také nutno hleděti k tomu, jsou-li jména toho kterého druhu osamělá či pospolu, v hromadě či v čáře, v kterém číselném poměru. Vycházíme od bezpečného počátku, od sídel, doložených již nálezy pravěkými.

Sestavíme-li přehled, jak se má v jednotlivých okresích počet poosobných k topickým, ukáže se toto:

N. Bydžov	32 slovan. poosob. 8 ostat.	(3 Lhoty)	4 : 1
Nechanice	32	12 (2 ")	3 : 1
Hořice	33	11 (3 " , 3 Újezdy)	3 : 1
Č. Skalice	22	24 (1 " , 1 Žďár)	1 : 1
Úpice	9 (ale 3 pozdní)	5	1 : 1
Police	13 (" 4 ")	15	1 : 2
Dvůr	26	32 (9 němec.)	2 : 3
Hostinný	5	30	1 : 4
Trutnov	13	19	1 : 3
Maršov			0 : 7
Vrchlabí			1 : 3
Žacléř			0 : 13 (9 něm.)
Broumov			1 : 11

Viděti, že nejhojněji poosobných, čeledních jmen jest v kraji osídlení nejstaršího, nejméně v horách. A podle toho možná usuzovati, že Bydžovsko jest osídleno již za dob praslovanských, Hořicko a Nechanicko v době první slovanské kolonisace, aspoň v XI. stol. nejpozději (s jistým zlomkem početním nových osad v lesích), Miletínsko a Trutnovsko za kolonisace pozdní v XII. a XIII. stol., ostatek vůbec za veliké kolonisace německé od stol. XIII. Arci, kdy se to kde dalo, lze se dohadovati z místních okolností jiných.

Pro dávnověkost sídel na Hořicku a Jaroměřsku svědčí na př. jméno **Sendražice** u Smiřic, mající v kmeni nosovku, jež už v XI. věku z jazyka vymizela; byla tedy obec tato již před r. 1000. — **Popovice** a **Cerekvice** mohou býti z doby, kdy se knězi ještě říkalo pop a se stavěly kostely dřevěné, tedy spíše ve stol. XI. nežli XII. Konečně biskup Jan (1134—1139) daroval klášteru na Strahově své dědictví **po otci**: Nedělišťe, Lochenice, Rašín, Černotice (=Černůtky), Třebňouševs, Hořice, Hradiště, Chudovice, Lužany (blíž Úlibic) s lesem a Újezdem (=Újezd sv. Jana) až ke Stráži; byly tedy tyto obce již okolo r. 1100.

Sledujeme-li dále jména v Miletínsku a Hostínsku, postihneme, že jména poosobná, — ale **jednotného** čísla, tedy pravděpodobně mladší provázejí nejkratší spojku mezi Miletínem a Hostiným, a zase mezi Hostinným a Trutnovem, kdežto s obou stran jsou památky lesů⁽¹⁰⁾. Při těchto spojkách jest i několik opevnění: hrady Miletín a Hostiný, hradiště nad Úhlejevem, hradiště a valy nad Vřesníkem (tuto hledám onu stráž z listiny biskupa Jana), hradiště na vrchu Bradle. Neměla by tato opevnění na kraji pralesa podkrkonošského smyslu, kdyby tu nebýval pomezí hvozdu otevřen, totiž, kdybychom pozdější obchodní dráhu sedlem libovským do Slezska nesměli předpokládati již pro tuto dobu ok. r. 1100. Ještě od Trutnova k Žacléři a k pomezí jsou jména slovanská mezi německými, a hned pod horami ve Slezsku jest Landshut, stará **stráž**. Máme tu obdobu, jako v Kladsku, kde se

slovanské původní osídlení omezuje právě jen na nejbližší okolí cesty polské, kdežto ostatek země trvá ještě ve XII. stol. mořem lesů.

Hrad **Miletín** (Milecia) se připomíná r. 1124, kdy tu byl hostem českého knížete biskup bamberský Ota, putuje pak odtud přes Kladsko, Brdo (Vartu) a Němčí do Polska⁽¹¹⁾. **Hostínhrad** r. 1139, kdy jej kníže Soběslav I. dává **obnovovati** nikoli zakládati; přitom kníže pobývá na dvoře **Chvojně**, asi pozdějším Dvoře Králové.

Avšak oba tyto hrady dojista stály již r. 1110, kdy touto cestou vpadl do Čech polský kníže Boleslav Křivoústý, 25.—27. září prošel pomezím hvozdem, spálil podhradí českých hradů (nejmenují se, ale patrně těchto dvou) a táhl k Cidlině; vraceje se, odrazil pronásledující ho Čechy 8. října kdes na dolní Trotině, načež se asi vrátil přes Chvojno k Hostínému a odtud do Polska⁽¹²⁾.

Ježto kroniky XII. věku zaznamenávají o některých hradech pomezích, že byly stavěny neb opravovány, jakž i zmíněný Hostíný, lze se dohadovati, že Miletín stál už před tím. A tak aspoň domyslem můžeme připustiti, že první osídlení krkonošského podhůří na sever od Hořic a Zvíčiny sahá nejméně do doby krále Vratislavovy 1061—1192.

Putoval-li sv. Oto z Miletína ke Kladsku, nutno opět se domýšleti cesty z Miletína k Jaroměři a osad v jejím sousedství; v Lanžově je zbytek románského chrámu XII. věku. Možná i předpokládati cestu ze Dvora k Hostínému, aspoň pro poč. XII. věku, kterouž asi mohlo chrániti **Hradiště** (potomní Heřmanův Choustník). Osídlení slovanské již poč. XII. věku provázelo dojista i cestu polskou z Jaroměře k Náchodu, a odtud vnikalo i v údolí Úpy a Medhuje; na Medhují se jmenují k r. 1186 **Veselice** (Quasslic) a **Plesy** (Plessow). Ale Policko a Broumovsko té doby ještě bylo „končinou širou děsíci pustotou“.

⁽⁹⁾ **Roztřídění:**

a) **pomístná**

- 1) po půdě: z polohy: (Horka, Doly, Vrchovina, Debrné). z rozlohy (Velká), z jakosti (Kamenec, Lysečiny), z barvy (Červená Hůra);
- 2) po vodě: Úpa, Úpice — Kalná, Čistá — Studenec, Brodek, Poříčí;
- 3) po porostu a díla v něm: Buky, Brusnice, Javorník, Olešnice — Proseč, Žďár, Ždírec — Osek;
- 4) po živočišstvu: Vlčí, Nedvězí, Bobra, Jestřebí, Vranoví;
- 5) po účelu a díle: Souvrat, Obora, Mostky — Hrádek, Cerekvice, Kostelec — Lhota, Újezd;

b) **poosobná**

- 1) v čísle množ., čelední: rodová (Bohuslavice, Vlčice), robotná (Kladruby, Voděrady), po majiteli (Popovice, Kněžice), po situaci obyvatelů (Hradčané, Dolané, Zachrastané, Zálezli, Zátluky) — přezdívkou (Hříbojedy);
- 2) v čísle jednot., přisvojovací, končící se na -ov, -ín, -er (Bezděkov, Oblanov — Slavětín — Libeč, Chvaleč, Rtyně a j.).

Z poosobných nutno vyloučiti křesťanská (Jeřice, Petrovice) a německá, z nichž zase některá mohou býti starší (Heřmanice, Kunratice), jiná až ze XIII. stol. (Vernířovice, Huntířov).

⁽¹⁰⁾ Černín, Chroustov, Miletín, Miřejov, Tetín. Úhlejev, Vidoň, Vlkanov, Zvíčina, Želejev — na záp.: Rohoznice, Jahodná. Paseka, Bezník, Vřesník, Bukovina, Bořek, Brusnice — na vých.: Zahájí, Zálesí, Březovice, Doubrava, Doubravice. Dubenec, Lipnov. Olešnice, Třemošná. Záborov, Zábřeží.

⁽¹¹⁾ Vita S. Ottonis (Monumenta Germaniae, Scriptorum XXX. 845—6) — Novotný, Č. dějiny II. 551.

⁽¹²⁾ Šimák, Polský vpád do Čech, Čes. Čas. Histor. XXXVI.— (1930) str. 118—123.

IV.

Období, které jinde bývá hojně zastoupeno, totiž církevní zakládání XII. věku, u nás vůbec není. Kol dokola Čech na hranicích vznikaly tehdy kláštery cistercké a premonstrátské, jež právě měly úkoly kolonizační, ale slezského pomezí povšimnuto nebylo, aniž víme, proč. Sem přichází až další epocha, velká kolonizace podle práva zákupného (emfyteutického, pův. církevního), XIII. stol. většinou již

německá, vznícená již samými panovníky, jimž bylo potřebí narychlo zvýšiti své důchody a povznésti jimi svou moc, pokleslou před tím velmi za bojů o trůn.

V Německu bylo přelidnění a již nedostatek půdy, u nás místa dost, právě v lesích pomezských; těch se dosud šetřilo, aby byly první ochranou země, jenže za nových poměrů nebylo jich již třeba. Zde mohli tedy panovníci rozdíletí půdu měrou přehojnou. Sami ovšem zprvu toto mýcení lesů a osazování přistěhovalými osadníky neprováděli, nýbrž svěřovali dílo velkým podnikatelům ze šlechty, kteráž měla za to míti nejspíše jistý díl, ale rozličnými cestami získala tuto zeměpanskou půdu skoro všechnu a proměnila se tak v bohaté velkostatkáře.

Zdá se, že první kolonisační krajiny úpské prováděl rod, jenž kvetl r. 1165—1189 pěti bratřími: **Bohuší** řeč. Bradatým (1165—1189), **Ratiborem** (1180 — 1189), **Lutoborem** (1183 — 1189), **Heřmanem** (1189) a **Unkou** 1189. Bohuše byl od l. 1183 kastelánem v Kladsku a zde vystavěl chrám sv. Václava. — Jest jistě zajímavé, že jen na Úpě nalézáme osady v samém sousedství: Boušín, Ratibořice, Litoboř a níže Heřmanice, a nikde jinde. Hermeneg. Jireček proto pokládal tyto bratry za členy Načeraticů (Slovan, právo II, 69). V tom se dojistá mylil; k tomuto erbů nenáleželi.

Mohli bychom je tedy míti za předky erbů třmene, ale tu zas vadí, že tento rod jmén Ratibora ani Unky neužíval. Zkrácené Lutobor zní arci Licek. A také jest nápadno, že se tyto bratři objevují jako svědci jen na listinách, týkajících se končin při řece Střele v záp. Čechách. Tuším, nebyli tedy rodem domácím, ale dostali se na Kladsko úřadem; ostatně Lutobor byl r. 1183 kastelánem na Boleslavi, a Ratiboř dokonce téhož roku v Netolicích. Že jsou po nich nazvány a tedy založeny svrchu psané obce, není nic nemožného, ale také nikoli jistého. (Friedrich, Codex dipl. I. 218, 264, 270, 271, 274, 280, 294, 297, 419, 425, 443)

Na západě i východě Podkrkonoší se potom dostalo nejspíše kolonizačního úkolu rodu **Načeraticů**, erbů lva, jichž předek Načerata padl v boji r. 1142. Vnuk jeho Pakoslav měl syny Načerata a Hrona; Hron držel ok. r. 1241 Náchod a po něm jako zakladateli vzal jméno i Hronov. — Pakoslav patrně osazoval nejvyšší rozvodí mezi Labem, Jizerou a Cidlinou, po něm mají jméno Paka Stará, ves, i Paka Nová, město. Načerata držel hrad Bradu a založil Konecchlum, po jeho synu Lévovi má jméno Levín. Jich potomci ztratili později Náchod, obdrževše r. 1325 Kostelec nad Čer. Lesy. Na Jičínsku vymřeli, rozrodivše se, ve stavu vladyckém⁽¹³⁾.

Ještě před Načeratici se dostali na Medhuji mniši benediktini, majíce tu poč. XIII. stol. trhovou ves **Provodov**. Odtud se usadil o málo později bratr Vitalis s několika soudruhy v samotě v král. lese na říčce Ledhuji, kde se říkalo »na polici« aby tu sloužili bohu. Ale zároveň počali roubatí dokola les, vystavěli tu příbytky a kapli P. Marie, kterouž pak opat břevnovský Chuno opatřil všemi potřebami. Vyžádal si poté opat na králi, prý r. 1213, aby daroval tento Újezd klášteru, a tak brzy z poustevny vzniklo **probošství** v Polici.

Avšak nástupce Chunův, Dluhomil (1217—1236), nejsa spokojen tím darem, snažil se po smrti krále Přemysla I. podvrženými listinami získati více, což se jemu a jeho nástupcům vrchovatě zdařilo, třebaž nikoli tolik, co zamýšleli. Dosáhli tak i celého nynějšího Broumovska, mezi Stěnami a Javořimi horami (krom nejsevernější části, nyní v Pruském Slezsku), neboť Přemysl II., oklamán mistrnými falsy, potvrdil jim všechny ty domnělé dary a nad to vyňal celé probošství z moci král. úředníků kladských, a tím i odtrhl od Kladska.

K tomu koupil řád od Náchodska r. 1341 Petrovice, Petrovičky a Dřevíč, r. 1434 od vladyk skalických Vernířovice, Vizňov Horní i Dolní (Meziměstí), čímž klášterství a zároveň hranice zemské v tuto stranu dosáhly nynější podoby.

Před klášterem skoro současně vzniklo město **Police**, kamž r. 1253 přeneseno tržové právo z Provodova, načež tato ves odprodána. Do této doby založeny nejspíše nejbližší vsi, ještě slovanské a pod právem českým: **Ledhuje**, **Buková**, **Žďár**, **Medhuje**, **Radešov**, **Bezděkov**, o něco později **Bělá**, **Hlavňov**, **Lhotka** (dnešní Hutberk).

Slovanskými obyvateli, ale již pod právem německým, vysazeny poté **Srbská, Suchý Důl, Pěkov, Lachov, Dědová**; r. 1254 Čech Útěch vysazuje na příkaz opatův **Srbskou Nízkou** neboli **Velikou**.

Ale již před tím, r. 1253, zakládají vsi Němci: Vikmann **Pozděšín** (dnešní Bohdašín), Rudger **Gronsdorf** (V. Ves), Berthold **Bertelsdorf**, kdež prve už byl slovanský Božanov. Téhož r. 1253 se uvádí trhová ves **Brúmov**, jako hospodářský střed krajiny s druhé strany Stěn, r. 1296 již tu bylo proboštví, r. 1318 opat Bavor z Nečtin vystavěl v ní farní kostel a dům proboštví, jež potomními událostmi nabylo větší důležitosti, nežli Police. R. 1255 podnikatel Trichel založil **Heinzendorf** (dnešní Hynčice) Konrád **Weckersdorf** (Křinice), Martin **Mertelsdorf** (Březnice, dnes Martinkovice). A ještě ve XIII. století vyrostly v sousedství německé již obce **Haitfolksdorf** (Hejtmánkovice), **Ottendorf** (Otín), **Schönau** (Šonov), snad poč. XIV. věku **Ruppersdorf** (Ruprechtice) a **Voigtsbach**⁽¹⁴⁾.

To rozdělení, Čechové před Stěnami, Němci na Broumovsku, potrvalo potom po všecky časy další.

V sousedství Policka a Broumovska na západ se táhlo s obou stran Úpy dědictví **erbu třmene**. Za krále Václava I. drželi je, tuším, dva bratři, synové Sezemovi, Petr ze Skalice a Rubín, od sebe oddělení. Petr měl díl jižní, od vtoku Vztekelnice k potoku Vlásinnému; odtud Rubín až ke slezskému pomezí, drže ještě Vernířovice a Vizňov na Broumovsku. Na jihu měli sousedy držitele Náchoda, Machova a Chvalkovic, na západě sáhalo to zboží k potoku Rtyni, mezujíc tu s Trutnovskem. Za původní jich majetek (ať dědičný, ať kolonisační ziskáný), lze sečísti všecko, co potom naleželo ke Skalici, Rýzmburku, Červ. Hoře, Hoříčkám, Vizmburku, i Šumberk i Frydlant.

Také oni tu kolonisovali, Slované i Němce. Po erbu hrad **Střemen**, po Petrovi asi jméno mají **Petrovice** a **Petrovičky**, po Bohušovi, snad bratru jeho, **Bohušín** i **Bohuslavice**, po Rubínovi **Rubínovice**, asi do půle XIII. stol., vesnice od nich k jihu jsou tedy o něco starší.

Ale Němci — patrně po r. 1250 — vysadili obojí Vernířovice, Janovice, Markoušovice, Petrovice, Chvaleč (Heinersdorf), Adersbach, Teplice (Wikmansdorf) i Vizňov.

Velký rozvoj rodu způsobil asi i brzké rozdrobení majetku a poklesnutí rodové moci již poč. XIV. stol. na menší jen panství a vladyctví. O tom níže.

Se jménem Petra ze Skalice se dostáváme na Miletínsko. Koupil totiž od jeho manželky neznámého jména Újezd na říčce Trotině pan Zbraslav (1228—1238), podčeší a potom nejv. číšník královský. Nebyl původu zdejšího, jsa syn Vchynův, erbu zatočeného rohu, z Poohří, ale přiženil se sem a zakoupil **Dubnec**; choť jeho Domaslava zdědila po otci **Miletín**. Újezd, který získal Zbraslav od choti Petrovy, obsahoval část vsi **Trotiny**, dvojí **Zábřezí**, dvojí **Dehtary**, **Třebihošť**, **Bílou Třemošnou** (v list. psáno „Střemen“, ale omylem), a **Zásadu** v jejím sousedství, dnes polohy neznámé. Sotva pochybíme, míníce, že i tento Újezd teprve koncem XII. věku byl osídlen. Umřel pan Zbraslav asi r. 1238, rozděliv před tím své jmění bratřím a chotí. Ta potom, také asi před smrtí, darovala Miletínsko, kraj (provincia) olešnický a 3 vsi vzdálenější v Bydžovsku, Máslojedy, Sadovou, Vykleky řádu rytířů německých, což král 19. října r. 1241 (R. I., 497) potvrdil.

Miletínskou farnost, a s ní vlastně i statek, známe z pozdějších sporů r. 1267 (Regesta IV. 725): městečko **Miletín**, vsi **Rohornice**, **Bezník**, **Borek**, **Želejov**, **Chroustov**, **Třebihošť**, **Zdobín**, **Úhlejov**, **Trotina**, **Bukovina**, **Vidoň**, **Červená Třemošná** a dvě vsi nové: **Markova ves** (nejspíše dnešní Dobeš) a **Vyšky** (nejspíše potomní Miletínek).

Ostatní vesnice Újezdu někdy Zbraslavova se potom spojily ve zboží **Poličanské**.

Co bylo r. 1241 oním krajem olešnickým, není nikde pověděno. Ale dá se shledati z pozdějšího stavu XIV. stol., kdy se objevuje naráz vedle zboží řádového ještě druhé panství Miletínského, náležité tehdy pánům z Lichtmburka, k němuž se čítá **Zvíčina**, **Brusnice**, **Boreček**, **Borovnička**, **Debrné** a díly **Trotiny**, **Borovnice**, **Olešnice**, díl podacího práva v **Bílé Třemošné**. Toť ona provincie, kterou rytíři poté — neznámo za kterých okolností — odstoupili pánům na Hostiném. (Hrady V. 124, 125).

O **Dvoře** lze míti za to, že byl ve XIII. stol., snad za Přemysla II., vysazen za město královské, ohrazen zdmi a osídlen Němci. Stal se středem velikého lesního statku, k němuž přikázání byli

manové v sousedních vesnicích. Z kolonií současných jest jmenovati **Günterdorf** (dnešní Huntířov), **Ketzelsdorf** (Koclířov), **Reinoldshain** (dnes neznámá); o jiných není jistoty⁽¹⁵⁾.

O Hostiném však není zmínky za celé století XIII., snad asi starý hrad sešel a jen trhová ves v předhradí se udržovala.

Všecko, co zbývalo od Hostiného ke slezskému pomezí, dostalo se nejspíše už v první polovině XIII. věku mocnému rodu erbu čtyřstřelí, známému později jménem ze Švábenic, původem z Moravy. Jeť r. 1241 na oné listině Domaslavině svědkem též Idík, syn Miličův ze Švábenic, a za svědky byli bráni lidé blízcí. R. 1247 u velikém vzbouření panstva proti králi Václavu I. bratří Milič z Náměští, Slavibor z Drnovic a Idík ze Švábenic stáli mezi nejpřednějšími, i lze souditi, že se zmocnili tehdy svěřené jim půdy a dovedli si ji potom včasným vyrovnáním s korunou přisvojití za trvalý majetek⁽¹⁶⁾.

Rodu Švábenskému možno přisouditi plánovité osídlení tohoto pomezí, počínající snad již o něco dříve. Nejspíše už před r. 1200 vznikla při cestě slezské, kde překračovala řeku, osada Úpa, jež se rychle rozmáhala, rostla po proudu vody a nabyla práva trhového; vedle ní pak bylo několik osad slovanských. Ale okolo r. 1250 se již počala také pronikavější a vydatnější kolonizace přistěhovalců německých.

Jeden z nich vysadil nížeji po vodě na výšině ves **Trautenauwe**. Ježto se zatím jevilo, že poloha města Úpy u vody není právě příhodná, přeložili páni někdy před r. 1260 právo městské do této nové vsi Trutnova, takže se stala městem, snad už tehdy opevněným, přijavši i jméno prvotní od Úpy. R. 1260 se jmenuje zdejší rychtář Albero, asi Němec, vladář Hospil, říčník (as úředník nad právem poříčním) Hynce, a snad měšťané zdejší Svojshe a Lubiš, tito patrně Češi. Ale jméno Úpy se neudrželo, převaha nabyl název **Trutnov**, což později, r. 1301, i král potvrdil⁽¹⁷⁾.

Město se stalo hlavou Úpského **kraje**, jakž i kraj sluje r. 1260. Arci nebyl krajem ve smyslu ostatních, neboť není zde úředníků královských a panování zde přísluší právě jen pánům Švábenským. Rozsah tohoto Úpska lze vymeziti zcela bezpečně: od rozvodí labského proti Jizeře náležela sem krajina vrchlabská, mezí na západ se zbožím, později příslušným ke hradu Štěpanicům; dále celé, tuším, Hostinsko až po meze Miletínska a Dvorska; na východ hraničilo Úpsko rozvodím Jestřebích hor na pramenech říčky Rтынě s državou erbu třmene, na půlnoc pak sáhalo až k tehdejšímu pomezí proti Slezsku.

Kronikář Neplach vyčítá okolo r 1360 králi Přemyslu II., že vydal Trutnovsko přistěhovalcům německým, nedbaje svých⁽¹⁸⁾.

Viděti, že sotva právem, neboť kraj Úpský nebyl tehdy v moci královské; jest naopak nápadno, že se ho král tento, jenž jinde právě pomezí statky panstvu odnímal, opravdu neujal. Snad byl vázán Švábenským zvláštním vděkem z dob dřívějších.

A není také docela s pravdou, že kolonizace Úpska jest dílem jenom německým. Předcházelo dosti úspěšné osídlení slovanské, jež nutno klásti časem nejpozději do první poloviny XIII. stol., pravděpodobně však na konec stol. XII. R. 1260 se vypočítává farnost úpská: **Úpa první**, t. j. nové město ve hradbách, přezvané potom Trutnovem, **Úpa druhá**, podměstí u vody, **Stará Ves**, původní obec, nynější Staré město, **Ostrožnica**, ves na potoku téhož jména, asi nynější Kryblice, **Poříčí**, **Voletiny**, **Lysá**, nejspíše část Voletin, **Libeč** a **Debrné**, pak městečko **Brusnice** (Německá) a ves **Vojší**, která však už měla většinu německou a slula také **Hohenburg**, dnešní Humburky. Mimo tyto obce náleží ještě do slovanské doby **Olešná** s kostelem, **Lhota**, na jihu **Rokytník**, **Studnice**, **Střítěž**, **Žďár**, na západě **Oblanov**; o Bucích není jisto.

Německým kolonistům XIII. věku náleží arci podíl větší. Na nynější půdě slezské městečka **Schönberg** a **Friedland**, mezi Úpou a Schönberkem **Petersdorf**, **Albendorf**⁽¹⁹⁾, mezi oběma městečky **Voigtsdorf**, **Merkleinsdorf** (Zboňov) a **Quintendorf**; ve Vraních horách **Blassdorf**, **Kratzbach**.

Leutmannsdorf a **Ludwigsdorf** (tyto dvě splynuly pospolu), **Kindelsdorf** a **Trautliebesdorf**, mezi Úpou a Libovem (vznikl asi při cestě slezské a nejspíš od počátku náležel klášteru v Křešově Boru (Grüssau), založeného před r. 1242 pro benediktiny z našich Opatovic⁽²⁰⁾), **Trautenbach**,

Krinsdorf, Bärnfloss, Bernardsdorf, Lampersdorf, Königshain, na řece Bobře **Michelsdorf**⁽²¹⁾. — Postupem Němců se změnilo i obyvatelstvo v **Olešné** (ve XIV. stol. již slově Olešnou Německou), v Libči (Gabersdorf), v Střítěži (Burghardsdorf) i v Oblanově (Wiegandsdorf). — Níže vysazuje Billung **Billungsdorf**, jenž se dělí později v městečko a ves.

Na Hostiném vyrostlo pro Němce město **Arnaw**, nejspíše za Přemysla Otakara II.⁽²²⁾, a později, když se počala objevovati zlatá rýžoviště, Herrmannseifen (také Herrmansdorf, Herrmannstift) a Javor, arci pod německým jménem Mohren.

Na menším Labi vyrostl **Langenouwe**, kdež potom těžili železo; pod soutokem s Labem vlastním **Heinrichowe** »Cella P. Marie«, probošství opatovské, jež okolo r. 1270 obdrželo lán půdy od královny Kunhuty.

Ještě později, snad až ok. r. 1300 se zakládá nahoře na Labi **Goswindsdorf**, jenž mění potom své jméno ve **Vrchlabí**⁽²³⁾. O jiných obcích není zpráv.

V městě Úpě-Trutnově byl hned od založení farní chrám Panny Marie, druhý sv. Petra a při něm špitál. Ke správě obou těchto obrocí povolali páni Švábenští oblíbený sobě řád křižovníků božího hrobu z pražského kláštera na Zderaze; r. 1260 pan Idík dal jim dvě vesnice Libeč a Debrné, mlýn, lán půdy, důchod kaple v Brusnici, desátky příjmů a $\frac{1}{10}$ pokut z celého Úpska⁽²⁴⁾.

Týž čas, 1. května 1260, na žádost páně Idíkovu biskup Jan pražský křižovníkům vymezil farnost úpskou, jakž svrchu zmíněno⁽²⁵⁾. Idíkův syn Vítek rozhojnil potom 29. října 1297 nadání špitálské podacím právem při kostelích v **Brusnici, Bernarticích, Olešné a Valbeřicích** (což potom král r. 1301 řádu potvrdil⁽²⁶⁾), k tomu $\frac{1}{2}$ lánů na Úpě, $\frac{1}{2}$ v Libči, les mezi Libčí a Debrným, rybolov v řece, mlýn v městě, k němuž si bratří mohou přidat 4—6 kol, mlýn v Libči o 2 kolech, 2 krámy masné, 2 lavice chlebné a 2 ševcovské, suché a padlé dříví na topivo ve všech lesích mohou si shromažďovati.

Podobá se však, že toto patronátní právo bylo už jen zbytkem panství nad Úpskem, a ne-li již r. 1289, jistě ještě ve XIII. stol. páni Švábenští většiny Úpska pozbyli a ujal je král.

Toho roku totiž, 1289, koupil sousední slezský kníže Bolek Svidnický od Opatovic probošství křesovské a proměnil je v klášter řádu cisterckého. K jeho nadání prodal mu Vítek ze Švábenic vsi Blassdorf, Kratzbach a Zdoňov, kdežto král Václav II. daroval 23. srpna pro tento účel Bolkovi městečko Schovenberch a vsi Michelsdorf, Kunigeschain, Kindelsdorf a Trutliebesdorf. Tyto vsi tedy buď už nenáležely k Úpsku, anebo již celý kraj byl v moci královské⁽²⁷⁾.

Král Václav II. připojil k Úpsku ještě celé Dvorskou s Hradišťskem a tamní zřízení manské rozšířil na všecko toto území. Tehdy se již obecně počalo říkati Trutnovsko, a dřívější název upadl v zapomenutí. Jednotlivá zboží byla rozdělena šlechticům, ano i měšťanům v léno, aby odtud králi zbrojeně sloužili — všickni pak byli vyňati z moci krajských úředníků hradeckých a dostali nad sebou vlastní úřad, osazený svými přísedícími, jimž předsedal královský úředník trutnovský, lovčí. Pro zápisy tohoto úřadu zřízeny zvláštní desky manské, jež se z části z doby pozdější zachovaly.

⁽¹³⁾ Regesta I. 451: 1239 Pakozlaur magnus, I. 498; 1241 Nacherat et Hrono fratres, filii Pacozlay, Reg. II. 37; 1256 Nacerad, filius Pakozlai, II: 107; 1260 Hrono et Natserat frater ejusdem na listině břevnovské II. 160; 1263: Hrono de Nachod, Nacherat frater suus de Brada. — Aug. Sedláček: Heraldika str. 180. — Hradky a zámky V. str. 9. 187, 201, 265, XV., 8.

⁽¹⁴⁾ Regesta I., listina z r. 1213, str. 250 č. 539, z r. 1229, str. 354 č. 751, z r. 1253, str. 618, č. 1344. - Reg. II. zápisy o zal. vsí z r. 1255, str. 26; rozmezení ok. 1255 str. 33, č. 85; 1. z r. 1295, str. 736 č. 1700; r. 1276, str. 735. — Tomek Paměti Újezdu Polického I. c. Hrubý Václ.: Falsa břevnovská, Čes. Čas. Histor. XXVI. (1920), str. 94-126. — Codex dipl. II. 400.

⁽¹⁵⁾ Třeba poznamenati, že ztotožnění Chvojna z r. 1139 s Dvorem není tak zhola jisté a zakládá se jen na blízkosti Hostiného, ztotožněného s Hostinhradem. Jest však ještě druhé Chvojno, také statek zeměpanský a blízko Hradce Králové. Výslovné znění kronikářovo sice Hradec Král. vylučuje, ale záhada s Hostinhradem a Chvojnem trvá přece.

⁽¹⁶⁾ Reg. I., str. 623 mezi stoupenci Přemyslovými: Milich, Slauiborius et Sdik(!) fratres.

⁽¹⁷⁾ Emler: Regesta II. č. 250. Viz níže.

⁽¹⁸⁾ Prameny děj. českých III. 476: »zemi totiž Loketskou, Trutnovskou, Kladskou vydal Němcům, pomijeje svých«. (Překl. z lat.).

- ⁽¹⁹⁾ Alberonis vlila, kterou vysadil asi Albero, rychtář úpský, ok. r. 1260.
- ⁽²⁰⁾ Nohejlová Em.: Příběhy kláštera Opatovického.
- ⁽²¹⁾ Vedle Michelsdorfu jsou na Bobře ještě vsi Oppau a Tschöpsdorf, jména patrně původu ještě slovanského, (Opava. Štěpánov), ale nevíme, že by již tehdy existovaly, jména pak mohou náležeti vodě nebo poloze.
- ⁽²²⁾ První zmínky o **městě** Hostiném máme jen v nedatovaných formulích. Regesta II. č. 2487 a 2498. v této se jmenuje Al. plebanus Arnaviensis, jako svědek na listině Heřmana z Hohenlohe, nejv. převora řádu sv. Jana, o němž víme, že zastával tuto hodnost v l. 1283—1293, což je tedy první určité datum. Ve zprávě druhé nejmenovaný král nařizuje biskupu, jenž má posvětit chrám de **Arnou**, aby nesvětil jinak, než na jméno toho patrona, jemuž při založení bylo určeno, ačkoli plebán a měšťané si chtějí nyní přiosobiti titul sousedního chrámu P. Marie **in Heinrichewe**, což by bylo na velikou škodu proboštví. — R. 1316 jest plebánem in Arnou Dětleb (Reg. m. 128).
- Dar královnin má obstarati její komorník M., což jest asi Mstidruh z Dobrovicevsí, jenž úřad tento měl v l. 1269—1272; tím se datuje dobrodini Kunhutino okolo r. 1270, což potvrzuje i zmínka o choti jejím žijícím. Ježto královna dí, že má tento klášter pod svou ochranou, nikoli však že jest jeho zakladatelkou, lze míti za to, že klášter byl již dříve, tedy aspoň před r. 1261. Klášter, při němž jest i špitál pro poutníky a nemocné, se nezakládá v pustínách; jistě tedy už byly v sousedství obyvatelé, a ježto královna dává lán po svém služebníku **Příbkovi**, byli tu lidé slovanští.
- Město, chystající se **světiti** svůj kostel, **teprve tedy** dostavěný, není o mnoho starší, takže léta 1260—1270 pro vysazení Hostiného se hodí nejlépe.
- ⁽²³⁾ Jméno Goswindsdorf jest sice dohadem; jednou se totiž na místě Vrchlabí čte Suswisdorf (Kn. konfirmač. I b 64) r. 1365, roku pak 1409 Grimsdorf (Kn. erekč. XIII. R. 7.). Ježto se pak tato německá jména objevují jen jednou a jindy vždy, dřív i potom, Vrchlabí, jest možnost trojí: a) byly 2 vsi vedle sebe, starší slovanská, mladší německá, jež splynuly, b) starší ves slovanská, poté poněmčená, c) starší ves německá, poté počestěná, jejíž prvotní jméno se však pamatuje; tento případ se zdá nejvíce podobný pravdě.
- ⁽²⁴⁾ Reg. II. 95 č. 250. — Já Egidius z Úpy, řečený pán z Úsova a ze Švábenic, zřízený komorník bitovský ... pro spásu duše své, své choti Markéty, i synů svých a ostatních mých předchůdců, Špitálu svému, vystavěnému nově v městě mém, řečeném obecně Úpa, dávám dvě vsi jménem Lubeze a Debrny, mlýn, lán, desátý peníz ze všech vin v kraji Upském spáchaných, plnost desátků ze všech důchodů ve vlastních mých dvorech všech v témže kraji, přidává dvě kaple, jednu příslušnou tam špitálu, druhou v městě Brusnici s příslušenstvím, na věčné časy v držení, a zmíněný špitál jsem podřídil domu Zderazskému podle Prahy ctihodných bratří křižovníků, který dům má zřetel k přesvatému místu Jerusalemskému, v němž Tělo Páně spočinulo. Svědci: Vítek z Úpy, syn Egidia, dárcce těchto věcí, Svatobor, notář páně, Dobostoj z Černotic, Streluk z Popkovic, Blažeta ze Švábenic, Miroslav z Hlovsi, Sulislav ze Stupna, Záviš z Černotic, Predbor též z Černotic, Beneš z Křečova, Jakub ze Slavětína na Moravě, Swos, Lubiz, Alber, rychtář z Úpy, Hospil, vladař p. Egidiův, Hynek říčník z Úpy. Dáno v Úpě l. 1260.
- ⁽²⁵⁾ Reg. II. 1169 č. 2671. Jan, biskup... ozn., že, nakloněn jsa prosbám Egidia z Úpy, farnost kostela úpského, jež on se souhlasem našim daroval špitálu a mistru a bratřím z Úpy — zbožně vymezujeme mocí řádnou, již vládneme, vyznačující tyto vsi a městečka, jež k řečené farnosti náleží, budou náležeti a mají náležeti na věčné časy, poučení o jejich jménech: Vpa první a Vpa druhá, Humbroc z neboli Vogschi, Antiqua willa, Porecht, Ostrosniche, Boletim, Lysa, Lubech, Dobrní, Brusnic z ostatním příslušenstvím. (Překl.).
- ⁽²⁶⁾ Reg. II. 761 č. 1769; 804 č. 1872. Čelakovský Jar.: Privilegia král. měst venkovských 132 č. 71.
- ⁽²⁷⁾ Reg. II. 638 č. 1478. Svědky krom pána moravských jsou Vítek z Úpy, Tas z, Vízmurka, Jindřich z Brandýsa, Hron z Náchoda, páni ze sousedství, Sifrid a Jindřich z Barntu, Vítek z Turgova. Rudiger z Húgvic ze Slezska; Hanuš Epův, Frycek z Valdova, Apečko ze Silic, Reynsco z Libenstalu, snad měšťané dvorští a trutnovští; o Apečkovi, rychtáři ve Dvoře, víme ještě ze svědeckví pozdějšího.

V.

Koruna nepodržela Trutnovska dlouho. Snad již sám Václav II., když táhl do Polska a do Uher a když se chystal do boje s králem římskoněmeckým Albrechtem, rozzastavil kusy královského zboží svým šlechtickým pomocníkům; potom zase nastaly boje o český trůn, jehož se dostalo konečně Janu Lucemburskému.

K předním Janovým podporám náležel Jan z Vartmberka a jemu král zastavil Trutnovsko nejspíše hned po svém korunování r. 1311. V bojích, jež předcházely, škůdci nějací vypálili docela trutnovský špitál bratří Zderazských, a tu pán z Vartmberka, aby jim přispěl, daroval špitálu 14. dubna 1313 kostel v Starém Trutnově s jeho věnem, 1 1/2 lánu rolí a louky tamže, a 2 krámy chlební a 3 ševcovské, z nichž vycházel plat, v městě Novém Trutnově. Při tom byli svědky také rychtář městský Lupoid

a měšťané Trowin, Konrád Ribstiren a Pecold Rat, Apecco, rychtář ve Dvoře. (Regesta III. 55 56, č. 133).

Vartmberk se však brzy potom se svými přáteli dostal do války proti králi a v tomto boji zahynul před Kostelcem n. Orl. 5. ledna 1316. Sotva o tom král zvěděl, zastavil hned 10. ledna 1316 Trutnovsko s Hostiným, Hradištěm i Dvorem najatému svému námezdníku, míšeňskému rytíři Půtovi z Turgova, jenž slíbil králi sloužiti se 40 oděnci, ve 300 hřivnách. Pouze sám hrad Trutnov s městem si král vymínil pro sebe. (Reg. III. č. 294, Čelakovský č. 99). Co bylo potom, nevíme.

R. 1329 zastavil král opět Trutnov, Dvůr a Hradiště (Hostiný zůstal Turgovcům) slezskému vévodovi Jindřichovi Javorskému do jeho života (1337) a když Jindřich zemřel, ujala koruna toto zboží opět pro sebe. Poněvadž pak těmi zástavami zřízení trutnovské upadlo v pochybnost, obnovil je král 27. ledna 1340 listinou, vydanou v Paříži (Reg. IV. 760, Čelak. č. 216), znova osvobozuje příslušníky (many, měšťany, držitele honitby měst Trutnova a Dvoru — tedy již bez obvodu Hostinského -z pravomoci úřadů krajských. Vyhrazuje, že ve větších věcech mohou býti poháněni buďto před osobu královu nebo králova náměstka. — R. 1344 zastaveno bylo Trutnovsko v dlužích králových Petru z Rožmberka (Reg. IV. č. 2220.), ale opět vybaveno. R. 1345 byl na Trutnově lovcím Vaněk, r. 1349 Pešek Krabice z Vaitmile, a zástavní právo měl bratr krále Karla, Jan moravský (Čelak. č. 289). R. 1355—1362 v jistém dluhu držel úřad purkrabský polský velmož Ješek jinak Jura, palatin sandoměřský, od r. 1365 knížata slezská, při čemž Trutnovsko bylo opravováno ze Svidnice. R. 1392 ujal vládu v kraji opět sám král Václav IV. a potvrdil 2. prosince 1392 privilegia a dal poté město s krajem své choti Žofii bavorské. Od těch dob se Trutnov čítal za věnné město českých královen. (Čelak. č. 420, 718). Faráři trutnovští, vesměs členové křižovníků zderazských, byli: 1357 se zřekl Albert, nastoupil Oldřich, 1359 se Oldřich vzdal, přišel Albert, 1362 se vzdal Albert, nastoupil Oldřich, 1364 se Oldřich vzdal, nastoupil Martin, ale týž rok směnil s Mikulášem, 1377 byl tu Henzlín, jej vystřídal František⁽²⁸⁾.

28. ledna r. 1360 měšťan trutnovský Mikuláš Gotfrid a Henzlín Cunod z Úpy, řeč. Verner, měšťan v Hradci, zřídili při farním kostele v městě kaplana, na jehož vychování určil plat 6 kop; kaplanem měl býti Mikuláš. Ale pro některé závady ani farář, ani vrchní probošt zderazský nesvolili k tomuto nadání, a tak kaplani byli jmenováni na prázdno. Až po smrti zakladatelů Kateřina, vdova po Albertovi Gottfridovi, vnuce Mikulášově, dovedla usmíření plebána Vavřince i probošta Valentina, zřídívši k onomu kaplanství i oltář sv. Vavřince, plat pak 6 kop byl vykázan takto: na lidech ve vsi Rubínovicích (Rubenicz) 5 k., na masném krámě v Trutnově 1/2 k., na lánu Petra Robsterna v oblanově j. Weigandsdorfě, 1/2 k.; za to se má čísti u toho oltáře týdně dvojí mše, mariánská a zádušní; zanedbá-li kdy oltářník té své povinnosti, má jej farář pokutovati 1 grošem a nakoupiti za ten peníz chleba pro žebráky před chrámem. (Kn. erekční IV. 473, č. 653).

Jiný oltář sv. Panen mučedlnic zřídili měšťané r. 1409, zjednavše k němu plat 7 kop (tamže IX. C. 10).

Tenkrát ovšem již byl kraj trutnovský nemálo ztenčen.

Nejzáz a nejdříve se oddělilo zboží **Vrchlabské**, tvrz vodní a ves farní, po níž se zvali vládkové, vybavivše se z manské závislosti k Trutnovu; v erbu nosili na červeném štítě bílou hlavu psí o vyplazeném jazyce a zlatém obojku. Z nich se jmenuje Hašek (1359—1363) s chotí Eliškou, jeho syn Petr j. Hašek, s chotí Markétou, a snad bratr jeho Havel s chotí Annou; potomci jejich tu seděli do konce XV. stol. (Hrady V., 230).

R. 1384 Petr věnoval plat 5 kop úroku a 1 lán pole s lesy, lukami a potokem, aby za to chován byl kaplan při farním chrámě; r. 1388 postoupil právo podací nad tímto nadáním po své smrti vrchlabskému faráři. R. 1409 rozhojnil Petr tento důchod platem 2 úročníků svých. (Kn. erekční II. 212, XIII. R. 7).

R. 1407 Anna, vdova Havlova, obdarovala oltář sv. Kateřiny ve farním kostele platem 1/2 kopy na úrocích z Vrchlabí (tamže V. 736). — R. 1412 Hašek, syn Petrův, zřídil při kostele druhého kaplana neboli vikáře, vykázav na to úrok 7 k. ve vsi Holenicích (tamže Vin. Q. 4).

Fara (in Alba) byla však chudá. Faráře známe: Heřman do r. 1365, po něm Jan, 1370 Šimon, 1374 Petr, 1388 Svach. (Kurka, str. 588). — Přes to, že vладыkové byli Češi, ve vsi byli Němci, jak svědčí i německé jméno Gewsmansdorf r. 1421. (Sedláček: Zbytky register str. 130) a v XVI. stol. Giesdorf.

Lanov (Langenow, Langnów, Langnaw) se okolo r. 1394 dostal král. dvořanu Janu Čúchovi ze Zásady, pánu na hradě Navarově; odtud »hory lanovské« neboli »navarovské« náleží k tomuto hradu a v XV. stol. nemálo oživeny Hamry značným těžením železa.

Faráři, dokud zboží slušelo k Trutnovu, byli: r. 1362 Tomáš, po † Jindřichově, 1362 po † Tomášově Jan, jenž r. 1366 měnil s Dětochem; r. 1394 Petr, jenž t. r. měnil s Janem, 1398 Kříž, poté Mikuláš, 1435 Jašek. (Kurka 550).

Hostiný podrželi páni z Turgova (v erbu 2 modré levharty nad sebou ve zlatém poli) asi do r. 1359, v 1. 1359—1364 měl tu zástavu Purkart z Hardeka, purkrabí na moravském hradě Děvicích, r. 1365—77 Boleslav, kníže Opolský, od r. 1383 — ok. r. 1414—1418 opět Turgovci, načež se zboží ujali páni z Lichtmburka, erbu ostrve.

Známi faráři: do r. 1360 Jan, po něm opět Jan, 1391 Jan, potom Mikuláš, 1418 Jan, 1436 Hašek. (Kurka 549, Hradý V. 209).

Jan z Turgova založil 12. října r. 1354 v městském chrámu oltář sv. Kříže, k němuž podal kněze Mikuláše; důchody mu ukázal: plat ze 6 prutů Mik. Friczlinova v Sejfech (Herrmannisisen), pak ze 3 prutů Schobrinových, 2 1/2 ševce Kunclina, 1 1/2 prutu Hanka Ziffridova, 1 prutu Jeklina Husa, 5 prutů Mikuláše Reydaxta, z 1 prutu Kuny Velclina, 4 prutů Mik. Trautmana, všech patrně měšťanů hostinských, což pospolu bylo 2 lány a prut, výnosu 11 denárů praž., 1/2 o sv. Michalu, půl o sv. Jiří; dále 15 kamenů čistého loje ze 3 masných krámů o sv. Martině, desátek ze všeho obilí ve dvoře před městem, a 36 gr. roč. od měst. faráře. — Purkart z Hardeka r. 1359, 7. listopadu, postaral se o potvrzení arcibiskupské. (Kn. erekční I. 17. č. 27).

Opatovické probošství, zvané později **Vrchlabským**, vzrostlo ve XIV. stol. koupěmi na slušný stateček. R. 1349 za probošta Lva opatřili arcibiskup Arnošt a opat Neplach polepšení řádu; aby nebyl probošt bez podstatné příčiny střídán, a aby zde bylo nejméně 5 mnichů a 2 konvrši; na jich výživu opat přidal probošství ves Benátky (u Smiřic) se dvorem, rolemi, lukami a lesem, pak dříví pro domácí potřebu z lesa u Máslojed. — Koncem XIV. věku náležely k probošství vsi **Kláštorec** (nynější Lhota Klášterská), **Slemeno**, obě **Ždírnice**, **Kunčice**, 3 lidé v **Borovnici**, popluží u Hostiného, od r. 1381 celé vsi **Čistá** a **Kalná**, koupené od Čúchů ze Zásady. (Nohejlová, 1. c. Klicman, Monumenta Vaticana I. 622, Sedláček, Zbytky register str. 190 č. 1380).

Probošti další byli 1360—1368 **Martin z Dohalic**, 1415—1436 **Jan Čámka**; probošství celé zapsal r. 1436 v 800 k. král Zikmund Hynkovi Krušinovi z Lichtmburka. (Kurka 558, Sedláček 1. c).

Miletín ostal rytířům německým, kteří dosáhli r. 1261, 1. února, od krále, že celé jejich zboží bylo vymaněno z pravomoci krajské; jak s ním potom hospodařili, není poznamenáno, ale r. 1403 pro dluhy zastavili komthuři řadoví všecko panství Benešovi z Choustníka (erbu zlatého řebří v modrém poli) a choti jeho Máni z Dražic na čas života za roční plat 10 k.

Plebáni při kostele byli: 1270 Magnus, 1271 Šimon, do r. 1359 Jindřich, po něm Lukáš, 1368 Mikuláš, 1370 Ondřej ř. Meinlin, 1375 Jan, 1393 Mixík †, František, 1397 Albert, 1406 se vzdal Oldřich, Havlík, 1412 se vzdal Jan, Prokop, 1414 Johánek, 1418 Jakob, 1421 Mik. Ocásek, 1424 Mikuláš. (Kn. konfirm., Kurka 433).

O nadání kostelním víme jen z r. 1382, kdy Václav a Jan Krušina z Lichtmburka, darovali kostelu plat 7 kop ze vsi Vidoně; 1413 Jan, kaplan na hradě Opočně, daroval 1 k. úroku na majetku Jana z Dlouhodvora na věčné světlo (Kurka 434).

Druhá část Miletínska, Olešnicko, se dostala již v půli XIV. věku pánům z Lichtmburka, kteří ji drželi až do válek husitských.

V Olešnici byli plebáni: do r. 1383 Ondřej, potom Jan, 1396 Martin, 1403 Jan, 1408 Svatoslav; patronát náležel však k Hostinému. (Kurka 559).

Dvůr sdílel osudy s Trutnovem. R. 1345 vyhořel, i sleveny mu 20. února r. 1346 platy. R. 1368 slíbil král, že nemá býti město nikomu od koruny zastavováno, ač slibu nedodrženo. Od r. 1392 náleží s Trutnovem královně, a odtud se počalo mu říkati Dvůr Králové, latině Curia, něm. Hof, Huveleins, stat zu dem Hove.

Měšťané Němci až do r. 1421 udrželi nadvládu, ač Čechů přibývalo. R. 1260—1301 byl tu rychtářem Apecco.

Kostel farní (k němuž náležel i filiální v Hradišti Choustníkově) byl bohat, platě 45 gr. desátků.

R. 1390, 4. května, měšťané dvorští, rychtář Bohemul, přísežní Stenlin Pesschil ř. Piscator, Mikuš příjmím Musler, Petr ř. Muhmenson, Henzil zvaný Berniger, Endrlin soukeník v ulici kostelní, Mikuláš řeč. Hutter, Štěpán zvaný Kramfars, Mikuláš ř. Vneiger (nebo Uiwiger), Tomáš Sineter a Albert sladovník, se svolením kněžny Anežky zavázali se plebánu Jindřichovi z Krewilwicz a jeho nástupcům platiti ročně 8 kop ze vsi Reynoldishainu, kterou k tomu koupili z peněz odkázaných, aby byla v chrámě denně sloužena ranní mše na úsvitě. Kde je ta ves, nevíme.

Vedle plebána byli při kostele ještě 3 vikáři. R. 1411 plebán Jan Sova, obdržev další dar 100 kop, sjednal s bratrem svým Buškem za to stálý plat 10 k. z Libčan, aby vydržován byl odtud ještě kněz pátý. (Kn. erekč. III. 324, VHI. M. 7).

O oltáři slyšíme již r. 1359. Tenkrát Rupert z Onšova řeč. Sloem, rychtář, Hejnuchs řeč. Czimphil, purkmistr, Griso Henzlin ř. Holczmann, Cunad, starý rychtář, Mikuláš ř. Grempler, Gerhard mladý, Gerhard řeč. Weyslap, Mikuláš, syn Neci, Pecold ř. Cezer, Pecolt ř. Brachuss, Henzlin ř. Wlczko a Mikuláš ř. Scherer, přísežní, oznámili pražské konsistoři, že Mikuláš a Kateřina Putrova, děti neb. Neci, Heinlein ř. Spech, Jan ř. Phaff a Anežka dali 5 hřiven platu ročního na zřízení oltáře, k němuž presentovali za kněze Jana, rektora školy dvorské. (Kn. erekc. I. 20. č. 31). — Druhý oltář podobně zřízen ke cti sv. Kateřiny platem 10 kop (ib. XIII. V. 10).

Plebáni tu byli: 1270 Gotfrid, 1357 Hanek, po něm Strížek, 1360 Mikuláš, 1363 Jakub, 1375 Jan, 1380 Ctibor, 1390 zmíněný Jindřich de Crewilwicz, 1403 Jan, 1401 Jan Sova z Boharyně, 1419 František, 1434 Mikuláš, po něm Jan, (ale ve vyhnanství, ježto fara byla v moci husitské). (Kurka 543. Viták, Dějiny Dv. Kr., Schulz A., Archivní prameny).

Hradiště po Turgovcích přešli Lichtmburkové, od nichž je koupil Heřman z Choustníka a znova hrad vystavěl; po něm slove Hradiště Heřmanův Choustník. Po Heřmanovi následoval jeho bratr, slavný Beneš, už zmíněný, jenž zde zemřel r. 1410 jako poslední svého rodu. Ač ostala vdova, obojí statek, Hradiště i Miletín, mocně ujal Jan Městecký z Opočna a přijal pak do svého erbu i choustnické řebří. (Hrady V. 74 — 77). Kostel zdejší byl filiálkou dvorského.

Na **Dubenci**⁽²⁹⁾ Od r. 1355 sedí na tvrzi rod Kordulů, erbu plechovnice.

Plebáni byli: 1355 Jan a opět Jan, 1359 Vesel, do 1385 Zdislav a po něm Jan; 1412 - 1415 Půta.

R. 1396 kostel dostal 2 kopy platu ze vsi Zálezel od Sifrida Kordule, r. 1397 od Přibíka 1 kop 9 gr. úroku. R. 1415 při smrti plebána Půty se zjistilo, že běře úroku 6 kop v Jehlici, Nerosově a Lubně. (Kurka 443).

Poličany měly ve 14. věku 2 tvrze, po nichž se pak rozdělily v Bílé a Červené. Seděl tu starý rod erbu polovičního, jehož půle jest šachována; ke zboží náležel Lanžov, původně asi část Poličan, a také Bílá Třemošná, jež se však stala později statečkem samostatným.

Plebáni lanžovští byli: 1268 Ondřej, 1377 Bavor, 1380 Jan, 1383 Zdislav, 1391 Pavel, 1408 Oldřich, asi týž, jenž r. 1418 slove Ulmanem. — Obyvatelstvo české, ale snad i Němci. (Kurka 441).

Bílá Třemošná slula původně asi Weikersdorf, Vikeriviila, po německém svém zakladateli; tak slove r. 1270, kdy je zmínka o jejím plebánu Lvovi (Regesta II, 95), tak ještě r. 1384, ale již také r. 1370 Třemešná.

Faráři dále známí: 1370 Mikuláš, po něm Jan, po Janu Matěj; 1407 Kliment t, po něm Hašek, (Kurka 357).

Týž rod šachovnice ok r. 1350 sedí v Nové Vsi (nynějším Bělohradu) a odtud si nakoupil **Miletínek** asi r. 1358, tvrz se dvorem, vsí a podílem podacího práva v Červené Třemošné. Od konce XIV. věku se zvou Mrzáky z Miletínka; z nich byl proslulý potom v husitské bouři Diviš Bořek, jenž nabyv Hory Kunětitské z chudého zemana se stal předním pánem zemským.

Plebáni v Č. Třemešné: 1358 † Racek, Jan, 1363 Kozek, 1368 Kuneš, 1394 odchází Jan, Václav, 1395 † Václav, Martin. V kostele založila r. 1412 Machna, vdova po Divišovi Mrzákovi se syny svými Bořkem a Václavem oltář sv. Kateřiny, jemuž vykážali plat 8 kop na polovině vsi Bukoviny a na Lhotě (Kurka 457).

Téhož erbu byl asi Čeněk ze **Zátluk** r. 1396 na nepatrném statečku, jehož jméno připomíná pouze les Zátluky mezi dvorem a Dehtovem (Desky dvorské 14 fol. 11).

Na tvrzi v **Koclířově** u Dvora seděl rod manský z Trutnova, jenž r. 1359 kvetl třemi bratry Martinem Mikulášem a Peškem z Koclířova, patrony zdejšího farního kostela⁽³⁰⁾. Náležela ke zboží ještě ves Bukovina (Hrady V. 98).

Pilínkov (Pilongivilla, Pilungivilla, B. —, Billungsdorf 1371, Pillingisdorf 1402), jako manství trutnovské se dostal asi r. 1388 měšťanům z Trutnova Silberům (toho roku Janek Silber z Pilungsdorf u je poprvé patronem⁽³¹⁾).

Silberové se vybavili potom z manství a vyšinuli mezi zemany, zmohše se u půli XV. věku, postavili hrad, jemuž se po nich říkalo **Silberstein**; a jindy **Břecštejn** (co to znamená, nevíme); sami se pak nazývali Zylvary z Pilínkova.

Podobně vznikla z trutnovských manství vládycká zboží v **Chotěvicích**, kdež v l. 1362 — 1411 seděli Arnold, Mikuláš, Volfart a Matěj Kolínští⁽³²⁾.

Němci na **Čermné**, kde r. 1362 — 5 vládli Kateřina vdova, Tyčkovi i Tyčmanovi z Ivanovic, ř. z Třemošné a syn její Albert, 1376 Jan Tlumecký z Olešnice, od r. 1406 Zylvanové⁽³³⁾, na **Vlčicích**, 1355—1418 rodu von Neules⁽³⁴⁾ ve **Starých Bucích**^(34a) rodu z Jimnic, od r. 1400 Zylvarů, na **Rokytníku** (1304—1307) Viléma odtudž⁽³⁵⁾, na **Stanovicích**, kde r. 1418 Trnec seděl.

Na Medhuji v sousedství Náchodska a Policka bylo v půli XIV. století zboží **Machovské**, k němuž náležely mimo Machov ještě **Lhota**, **Zbečník**, **Rokytník** a **Čermná**, jakž je držel v létech 1354—1359 Jan z Abršpachu, erbu šachovnice. Synové jeho se potom rozdělili: Leva (1363—1404) seděl na Čermné, Závíše (1364—1410) na Machově⁽³⁶⁾.

O tom, jak se dělilo a rozpadalo rozsáhlé zboží erbu třemene, v němž ovšem bylo více lesů nežli sídel, zvidáme z pramenů tak málo, že nelze uvést osoby jejich, ač se hojně uvádějí, v souvislost bezpečnou a nepochybnou.

Zboží, jež jim dalo jméno, Skalice, vlastně Skalička, vyšlo ve XIV. stol. z jejich držení; r. 1374 drží je — snad již delší dobu — Střížek z Lužan jinak z Ostřešan z končiny jaroměřské; podobá se, že získal je sňatkem; r. 1364 byl i patronem na Chvalči. (Kn. konf. Ib 49).

Byl-li Petr ze Skalice (1241), bratr Rubínův, pak měli ještě mladšího bratra Bohuslava neboli **Bohuše ze Starkova** (1260—1321)⁽³⁷⁾, jemuž asi děkují za svůj vznik Bohuslavice i Bohušín; ten r. 1321, 17. srpna, asi žehnaje se se světem, za spásu své manželky věnoval 6 k. platu ze svého zboží klášteru polického, na němž tato větev přestala. Nejspíše sňatkem se dostal na Starkov **Čeněk ze Žampachu**, erbu trubky z krajiny orlické, jenž se připomíná r. 1366; snad jeho syn byl **Rubín ze Žampachu jinak ze Starkova** r. 1367—1371, jenž patrně obdržel jméno, oblíbené v rodině matčině.

Ale již r. 1393 je zde pánem Matěj Salava z Lípy, kterému Starkov ve válečné době — zuřilt' právě odboj panský proti králi Václavu IV. - nebyl asi dost bezpečný, i postavil si na skalních útesech hrad **Skály**, po němž se t. roku nazývá, a ok. r. 1415 (ač-li není jeho syn téhož jména) ještě hrad **BeIver**, jemuž však potom se obecně říkalo **Hrádek a Bystrý**⁽³⁸⁾.

Za syny Petrovy pokládáme **Sezemu a Tasa**. **Sezema** (1291—1299) si vystavěl na zboží (po oddělení dílu Starkovského) hrad **Červenou Horu** a po něm se tak i psal. K tomuto panství náleželo také městečko **Kostelec (Červený)**; bohužel o jejich příbězích se na pět desetiletí ničeho neví. R 1362—75 sedí na hradě cizí vrchnost, zdá se panský měšťan ze Svídnice, Mikuláš řeč. Pískle, dávající si přídomek po hradu, z Rotenburka, r. 1379-91 páni z Jenštejna, kteří pak prodali své zboží pánům z Náchoda, jichž větev se zde usídlila. Hynek z Náchoda a na Červené Hoře stal se potom pověstným svým nepřátelstvím k husitství⁽³⁹⁾.

Za druhého syna Petrova máme **Tasa** (1279—1300), bohatého a znamenitého pána, jenž r. 1279 s rotami braniborskými bojoval, hrad **Vízmburk** postavil, králi jako podkomoří sloužil, ale poté úkladně zabit byl. Panství Vízmburské, k němuž příslušely tři fary, v městečku **Úpici, ve Rtyni a v Boušíně**, zaujímal střed rodové državy, ale již r. 1309 vyšlo z držení rodu do rukou cizích; asi r. 1326 získal je Arnošt z Hostyně, otec potomního arcibiskupa, a prodal pak r. 1330 rovněž pánům z Dubé na Náchodě⁽⁴⁰⁾.

Za syna Tasova možná pokládati **Jaroše z Vizmburka**.

Na Jaroše šly počátkem XIV. věku žaloby, že škodil statkům mnichů zbraslavských ve vých. Čechách; již pak před r. 1309 prodal Vízmburk a měl potom snad **Hořejší Vizňov**, k němuž, tuším, přikoupil nazpět od kláštera Křesovského městečko Schönberg s příležitostmi vesnicemi a snad i jiné sousedství.

Nevíme, zda jeho syny, ale jistě potomky byli **Tas a Albert**, kteří se všichni psali ze Skalice, ale i jinak; možná i jiní, o nichž nevíme.

Tas řečený Kotel (Kochel), též z Kochle, svědčí na listinách v l. 1324—1332; seděl pak **na Hanenberce**, jenže sídla toho jména neznáme, i možné, že se má čísti Hornšperk (v sousedství Vizňova) nebo Thanenberk. Měl syny **Jaroše z Vizňova a Lucka z Vízmburka**, kteří byli v l. 1355—1365 patrony kostela v H. Vizňově; potomky Jarošovými snad byli r. 1394 **Příbek z Vizňova**, 1409 **Jan z H. Vizňova**⁽⁴¹⁾. — Lucek neboli Licek se pak odstěhoval na Moravu.

Albert měl patrně díl, kde stál hrad Abrspach (jeť r. 1359 v Abrspachu patronem kostelním⁽⁴²⁾), ale nepsal se po něm, nýbrž **ze Svatoňovic** a nakonec **z Vízmburka** (ačkoli tohoto zboží nadržel). Syny měl, pokud jisto, **Alberta, Markvarta a Martina**.

Albert, syn Alberta ze Svatoňovic, obdržel od otce patrně západní a severní kus podílu **se Zálezly**, po nichž se píše r. 1361, a s **Pertoltici** v dnešním Slezsku, ač jich rodina Albertova nadržela celých⁽⁴³⁾.

Maje pak vyplatiti bratru Markvartu jistě peníze (snad místo podílu), vypůjčil si je od strýce Nevlasa, r. 1363, a za to mu zastavil kus svého území — víme arci jen o Zálezlech a Pertolticích — na 16 let. Nevlas jest vskutku r. 1365 a 1372 patronem kostela v Pertolticích⁽⁴⁴⁾. Poté r. 1374 učinil dobrodiní kostelu v Zálezlich, dav mu vesnici Posadov a platy v ni a 2 lány orné ve Výrově (zašlém, ale v sousedství Posadova⁽⁴⁵⁾). Když pak lhůta vypršela, starý Albert ze Svatoňovic r. 1386, 26. července, doprodal všecko právo k Pertolticům mnichům křesovským. (List. křesovské).

Mladší Albert ze Svatoňovic žil poté r. 1393 v kraji slánském, nic už v Hradecku nemaje. O **Markvartovi** se nic jiného neví; **Martin** byl r. 1368—1396 farářem v Bohušíně. (Kn. konf. I. b. 105, V. 269).

Vedle Petra a Rubína se připomíná k r. 1241 jako svědek v téže listině **Budimír**, syn Zdislavův. Pravděpodobně — soudě ze jména — jsou jeho potomky následující osoby:

Budimír ze Skalice, jenž svědčí s bratrem **Načkem** odtudž r. 1324, když fojt Martin si koupil rychtu v Schönberce; po jeho smrti syn Jaroš s mateří Kateřinou prodali za 16 kop r. 1332 půl vsi Ludvíkova (ve Slezsku) klášteru Křesovskému, což dosvědčili zmínění Tas, Naček a **Heřman**

z Chvalče, (de Hertvicivilla), poté i sám kníže Bolek svidnický. (Výpisy z listin křesovských v pozůst. Aug. Sedláčka, vyd. od Ludwiga, Reliquiae manuscriptorum v Lipsku 1724, v VI. díle, viz Zibrť, Bibliografie II. č. 280 str. 134, pod čísly 10—14; Regesta IV. 789, 800).

Naček ze Skalice držel **Schönberg** a zemřel před r. 1343, zůstaviv nezletilé syny **Načka** a **Viléma** a dceru **Mabku**. Poručníci jejich Jarek ze Železnice a Přeč z Gutštejna prodali poté toho roku město rovněž klášteru. Když však Naček dospěl, počal při s opatem, tvrdě, že byl zkrácen, a tu opat vykoupil jeho nároky 10 kopami; tudíž Naček i strýc jeho Pešek, syn Heřmanův, se všeho dalšího práva zřekli; r. 1360 stvrdil jejich smlouvu kníže Bolek a 26. března 1361 oba vydali opatu listinu odříkací. Potom není již o nich zmínka.

O Rubínovi ze Skalice, snad bratru Petrově, míníme, že sídlil na hradě **Střemeni** (poněvadž hrad má jméno české, tedy z doby starší, a ve XIV. věku se již nepřipomíná, dohrav patrně svou úlohu, dříve nežli vznikla sídla ostatní), ale snad při tom držel také ještě Skalici, neboť tímto jménem ze Skalice se píše všecko jeho potomstvo, i když stará rodová tvrz již byla v moci cizí.

Za jeho potomka — ale až v pozdějším koleně — lze pokládati **Rubína ze Skalice**, jenž se však docela vyprodal z Hradecka a r. 1355—1368 držel Semtěš v Čáslavsku a podával kněze v Turkovicích. Spolu s opatem Vilémovským skupil ves Búsovnu a odkázal ji pak mnichům, ale teprve jeho vnuk odkaz vyplnil.

Syn jeho byl **Petr j. Pešík**, jenž prodal nějaké zboží klášteru v Sezemicích (Pozůst. desk I. 445) a snad druhý Tas, od r. 1363 farář v Babcích, později v Rožďalovicích.

Petr zůstavil opět syna **Rubína** (1384—1389), jenž, splniv odkaz dědův a prodav některé dědiny opatu Vilémovskému, poručil před svou smrtí jisté peníze Tasovi, jenž poté byl patronem v Tourkovicích. (Poz. desk I. 529, Arch č. 31, 24). Také tato větev takto z Úpska zmizela.

Větev **Rýzmburská** se počíná Albertem z Rýzmburka (asi 1265—1319), jež pokládám za mladšího syna Sezimy Červenohorského⁽⁴⁶⁾.

Jeho synové snad byli **Tas** a **Nevlas**. Tasa lze ztotožniti s **Tasem z Březovice** (u Hořic r. 1318), jenž měl syny **Beneše**, **Rubína** a snad **Pešíka**.

Tas s Benešem a Rubínem prodali někdy po r. 1350 kanovníkům jaroměřským dědiny v Říkově a Doubravici, Pešík (řeč. též z Březovice) les u vsi Kyj, část lesa »Království« řeč. později »Mnichovec«. (Paprocký, O stavu panském 358—9).

O Benešovi a Pešíkovi není potom zpráv; zdá se, že z jejich potomstva jsou vládkové z Kratonoh, Petrovic, Roudnice, Radostova a Lickové z Rýzmburka v krajině hořické. Rubín z Březovice (1318, † po r. 1355) se nejspíše přizemil na hrad Vřešťov, vzav si za choť dceru pána vřešťovského Luchartu. Po jeho smrti pak vdova se syny potvrdila onen prodej kanovníkům. — Tím vlastně i tato větev se vzdálila ze zdejší krajiny.

Rubínovi synové byli tři: **Aleš starší**, **Aleš mladší** a **Beneš**. Aleš st. žil v l. 1340—1370, měl po otci Třebešov (1355), jež však také odprodal klášteru jaroměřskému. Za manželku měl **Kateřinu**; jejich snad syn byl **Aleš z R.** na Šelmerce (1397—1409).

Aleš ml. s chotí **Annou** žil v l. 1370—1400 na Vřešťově. Synové jeho byli: **Aleš** 1402—1448, známý později náčelník Orebských a správce zemský, a snad **Jan** na Jeřicích, jehož synové **Sezema** a **Jan** se proslavili v časech pohusitských jako válečníci.

Beneš, syn Rubínův a bratr Alšův, držel nejdříve s bratrem Vřešťov nedílně, a dospěv, koupil si před r. 1387 Krčín; po smrti bratrově spravoval Vřešťov jménem synovcovým až do r. 1402. Sedal na soudě zemském. Zemřel r. 1411, choť jeho Kunka r. 1415.

Ví se jen o jediném jejich synu **Rubínovi**, jenž se jmenuje r. 1396, r. 1403 sluje ze Světlé (kdež měl snad statek) a soudí se s Hanušem Litoborským z Chlumu (Friedrich, Desky dvoř. I. 67). Slouže potom biskupu litomyšlskému, nepříteli kalicha, ztratil své dědictví v Čechách, i měl jen na Moravě Kuřín. Měl-li potomky, s naším krajem již ničeho neměli společného.

O **Nevlasu** ze Skalice, jež máme za syna Alberta z Rýzmburka a bratra Tasova, značně mladšího, se již stala zmínka. Připomíná se r. 1363, přejímaje od Alberta ze Zálezl Pertoltice; r. 1364 slove N. ze Spyty na Rýzmburce. Potom slouží knížeti Bolkovi Svidnickému a r. 1367 mu Pertoltice prodává, ač ještě r. 1372 zde provozuje právo podací. (Kn. konf. Ib 64, II 76). R. 1371, 10. srpna, svědčí se svým synem na listině křesovské. R. 1374 činí dobrodini kostelu v Zálezlich. (Kn. erekč. I 97).

Syny měl: **Rubína, Mladotu, Peška** a snad **Tasa**.

Rubín se zakoupil na Hoříčkách (Kn. konf. HI. 49), aspoň r. 1376 je zde patronem. (Před nim drží ves Litoborští z Chlumu, ale podíváme-li se na mapu, jak Hoříčky i Litobor jsou otočeny državou Třmene, je zjevno, že náležely k starému jejich zboží a před tím odprodány). Ale r. 1380 ustupuje do krajiny hořícké, kde drží Třebňouševy a j. vesnice v sousedství. Zemřel asi r. 1395, zboží po něm odumřelé obdrželi **Petr Rašín** z Rýzmburka s **Anežkou** odtudž. (Des. dvor. XIV. 2).

Mladota (1361 jest jméno jeho na listině křesovské zkomoleno v Bladox), měl r. 1358 díl Smříčné u Jilemnice, kamž kněze podává (Kn. konf. III., IV. 49), r. 1361 Strakotín (Stračov) u Jaroměře, kdež rovněž je patronem, a po Rubínovi r. 1380 na Hoříčkách; krom toho měl podíl na Rýzmburce. R. 1387 se připomíná naposledy. (Arch. vratisl., svědčí na listině Půty z Častolovic).

Všecko (krom Smříčné) podědil po něm syn **Beneš**, jenž se též zval ze Strakotína a jindy z Rýzmburka.

R. 1400, 3. list., spolu s Benešem Krčinským a Janem Homolí z Petrovic zapisuje dluh 200 k. Anně z Meziříčí. Před tím téhož roku 1. října prodal plebán v Hoříčkách luka chlístovská s lesem a kusem potoka za roční plat 18 kop (Kn. erekč. V. 528), podobně r. 1415 některé platy z Rýzmburka minoritům v Hradci (výpis Sedláčkův z Kn. erekč.). Manželku měl **Annou**, již zapsal r. 1417 věna 250 k. na tvrzi Rýzmburce, dvoře tudíž, městečku Žernoví (Pozůst. desk II. 133); že však ostávali bez potomstva, přijal na Rýzmburk za společníka strýce Alše Vřešťovského, a ten r. 1418 k věnnému onomu zápisu svolil. Nejspíš toho r. 1418 se Beneš rozloučil se světem; choť jeho vdovila ve hradě až do své smrti r. 1456⁽⁴⁷⁾.

Pešík jest vedle Mladoty r. 1358 podacím pánem v Smříčné, 1361—1371 v Stračově; měl-li co na Rýzmburce, nevíme. Snad jeho syny byli **Tas** a **Buzek**, kteří se hlásili o podíly po Rubínovi z Třebňouševsi a nepochodili.

Posledním synem (ale to jest jen domněnka) Nevlasovým by byl **Tas**, jenž je v l. 1362—1372 patronem v **Teplici** (Wikmannsdorf); později však prodal toto zboží pánům z Dubé na Náchodě, kteří získali i Abspach a obojí sloučili⁽⁴⁸⁾.

K potomstvu Tasovu (jest snad táž osoba co Tas z Hrdoňovic a z Lomnice) lze snad čítati jednak zmíněného **Petra**, asi praotce Rašínů z Rýzmburka, jednak **Jaroše z Rýzmburka**, jenž r. 1361—64 svědčí na listech Mutiny z Dobrušky, daných Opočnu (Kn. erekč. I. 31), 1400—1403 je svědkem v knížectví Svidnickém a od r. 1404 sedí na Opočně u Brandýsa nad Labem: (Kn. erekč. VI. 393, 396, Codex dipl. Silesiae VI. 35, 36, Des. dvorské 15, 66).

Jiné větve erbu třmene žily v Chrudimsku a na Moravě, ale o těch psáti se vymyká místnímu našemu úkolu. Koho by zajímalo, nalezne podrobnější vypsání o nich v mé stati: »Počátky erbu třmene« v Časop. čes. společnosti rodopisné IV.). Ještě několik slov o severním pomezí.

Žacléř (Schätzler) vznikl jako opevnění nad osadou **Bornflossem**, snad v těch dobách, kdy se počalo v okolí kutati na zlato, a bylo třeba tento kus Trutnovska zvlášť organisovati; ale až do válek husitských slušel k Trutnovu a na hradě byl jen purkrabí: r. 1360 Mikuláš ze Sifridsdorfu, 1370 Hynek ze Sedlce, 1399—1415 Petr ze Sedlce jinak z Meynwaldu, 1416 Goč. — Plebáni: 1360 † Vilém, Jan, 1361 Mikuláš, 1370 Petr, 1391 Jakub, 1399 Jan, po něm Petr, 1403 Petr, 1405 Matěj †, Michal, 1414 Jan, 1415 Ondřej, 1416 Bernard. (Kurka 554). Obyvatelé zjevně byli Němci.

Ze zástav Trutnovska knížatům slezským plynulo, že tu pomezí kolísalo, a za bouří proti králi od r. 1394 a potom vření husitského, ty obce, jichž pány se zatím staly vrchnosti slezské, se trvale

Čechám odcizily — ježto Slezy byly součástí české koruny, málo kdo o to dbal — a jsou tak na vždy ztraceny.

Že **Trautliebesdorf** náležel někdy k Čechám, je známo jedině k r. 1359, kdy patronka chrámu Juta, vdova po Jindřichu z Brodek, dala zapsati v Praze v konsistoři podání faráře Michala z Broumova do »Trutlinsdorfu«, kde † před tím kněz Jindřich. (Kn. konf. I. 82). Ale r. 1364 daroval ves kníže Bolek klášteru v Křesově (Ludewig).

Také kněží v dnešním slezském městě Frydlantě a v **Dol. Valtersdorfě** se dávají r. 1354 - 1372 zapisovati do knih pražských. (Kn. konf. I. 20, II. 77).

Kindelsdorf dal již r. 1302 nějaký pán z Tannynberka (není-li jím Tas z Hanenberka?) křesovským mnichům (Ludewig). O odstoupení **Schönberka** a **Pertoltic** bylo již řečeno.

Michelsdorf ostal odcizen již od r. 1289. **Königshain** dali mniši křesovští r. 1328 na čas života Jindřichovi Buchwaltovi (Ludewig), a to snad byl počátek, že se ves vrátila držitelům světským a do Čech; nevíme, kdy a jak, ale r. 1521 přísluší opět k Trutnovu.

Ještě **Valbeřice**, Albendorf, poněvadž náležely křížovníkům zderazským, ostaly při Čechách až do výbuchu bouře husitské. Ale po pádu Trutnova r. 1421, kdy špitál řádový byl zničen a řád v Čechách vzal vůbec za své (setrval však ve Slezsku a v Polsku), uchvátili ves knížecí úředníci svidničí.

Chvaleč (Hertwigsdorf) od rodu ze Skalice získal Střížek z Ostřešan, snad zároveň s vlastní Skalicí, a je tu pánem již r. 1364; r. 1369 Ješek z Litoboře.. r. 1391—1417 Jaroš z Vizňova⁽⁴⁹⁾, ale ještě téhož roku 1417 byl stateček přikoupen k Abrspachu. Plebáni tu byli: 1364 Havel†, Ondřej, 1369 Havel, 1414 Valentin, Jan, 1417 Valentin, Mikuláš. (Kurka 551).

Když pak Vizňovští vládkové odprodali r. 1434 obojí Vizňov a N. Vernířovice klášteru Broumovskému, dokončen tím útvar pomezí česko-slezského, jež se potom již podstatně neproměnilo⁽⁵⁰⁾.

⁽²⁸⁾ Plebáni v St. Trutnově: 1355 Mikuláš, 1361 Tomáš, 1366 Mikuláš, 1369 Bartoloměj, 1371 Mikuláš, 1380 Petr j. Pešík, 1386 Mikuláš, 1386 Petr, 1393 Mikuláš, 1404 Petr, 1404 Václav, Štěpán, 1411 Jan, 1418 Jan, 1418 Mikuláš. (Kurka, Archidiakonáty str. 545.)

V Olešné (a filiáním chrámě v Bernarticích): Jindřich — 1354, po něm Jan, 1355 Mikuláš, 1360 Tomáš, 1361 Mikuláš, 1367 Jan, 1373 Matěj, potom Bartoloměj, 1374 Ludvík, Pavel do r. 1413, potom Jan (tamže 550).

V Brusnici (1354 Prussiin, 1369 Prusnicz), faře bohaté, ana platí desátku papežského 9 gr.: 1364 Jan, po něm Mikuláš, 1357 Jan, 1362 Jakub, sesazen, 1365 Mikuláš, 1397 Václav, 1413 Jan (tamže 555). Obyvatelé patrně Němci.

⁽²⁹⁾ Co se dí o D. k r. 1340, že náležel ke zboží Náchodskému, že Hynek z Dubé a z Náchoda (1325—1353) vystavěl zde s manželkou svou Hedvikou kostel ke cti sv. Václava a při něm zřídil faru, i dosáhl r. 1343, 14. od papeže list odpustků 40 denních pro poutníky v den zasvěcení (Monum. vaticana I. 158 č. 260), náleží Dobenině.

⁽³⁰⁾ Plebány byli: 1359 Albert, Mikuláš, 1364 Ondřej, 1368 Bedřich, 1374 Jan, Mikuláš (ze Zákraví), 1378 Bohunek, 1394 Blažej, 1400 Beneš, 1402 Jan, 1404 Jan. — Jména i dřívější pobyt farářův ukazují, že tu vedle Němců obývali i Češi. (Kurka 552).

⁽³¹⁾ R. 1417 Mikuláš Silber založil zde oltář P. Marie a sv. Vavřincem, obrátiv k němu plat 8 kop z Dolního Pilinkova. (Kn. erekční XI. P9). — Plebáni zdejší jsou: 1357 po † Janově Mikuláš Gotfrídův z Trutnova, 1362 Jindřich de Deer, diec. vratislavské, 1363 † Jan, Jan Petrmanův z Heřm. Sejf., 1368 Petr 1371 Martin, 1388 Jan, po něm Mikuláš, 1395 Mikuláš, 1402, Jakub z Brúmova, 1406 Václav, po něm Jan (Kurka 548; obyvatelstvo patrně německé).

⁽³²⁾ Plebáni: 1362 † Jan, Sifrid, 1388 Otto, 1395 Jan, 1396 Jan, 1403 Martin, 1406 Mikoláš, 1414 Jan, 1434 Mikul. Erhardův z Týnce, 1436 Jan. — R. 1368 Arnold s bratrem Heynicem dávají k nadání oltáře Božího Těla a Všech Svatých ve far. kostele P. Marie (u něhož jest oltářník Jan,) stavení pro kněze vedle plebánova, 15 prutů rolí mezi obecní cestou řečenou vieweyt a rolemi Jana řec.Polleczdorffa, 4 hřivny platu (po 64 gr.) ze dvora svého. K tomu Kachna vdova po Ticzmanu z Ivanovic přidala 1 lán Za to má oltářník čísti týdně 5 mší: v neděli o Sv. Trojici, v pondělí zádušní, ve středu za odpuštění hříchů, v pátek o Sv. Kříži, v sobotu o P. Marii, pod pokutou 1/2 libry vosku na svíce oltářní. (Kurka 553, Kn. erekční I. 70 č. 147).

⁽³³⁾ Plebáni: 1362 Bartoloměj †, Jan; Jakub prve v Dymokurech , 1364 Havel Při-byslavův ze Semil, 1365 † Petr, Kříž z Boleslave, 1376 Bohunek z Leštna, 1406 Mikuláš, 1416 Havel, 1417 Mikuláš ze St. Mostu, 1418 Pavel z Rokytnice. Kurka 558, knihy konfirm. VII. G 15, H 15, K 6). — Asi také obyvatelstvo české.

⁽³⁴⁾ Plebáni: 1355 Mikuláš Gotfrídův z Trutnova po † Mikuláši, 1362 † Jan, Jan z Třebnice, diecése vratislavské, 1415 Mikuláš ze Znojma, 1418 Jan z Trutnova; Němci.

- V kostele byl ještě zvl. oltářník u oltáře sv. Mikuláše, r. 1362 Mikuláš, 1363 Tymso (Kurka 553).
- ^(34a) (pozn. patří nejspíš k „ve starých Bucích“) Plebáni: 1360 Heřman, 1364 Hrzek z Poděbrad, 1365 Heřman z Kostelce 1369 Benedikt, 1370 Bohunek, 1371 Mikuláš z Biskupic, 1379 Konrád z Hostinného, 1400 † Kuneš, Mikuláš z Trutnova, 1403 Petr z Ústí n. Orl., 1404 Václav ze St. Trutnova, 1407 Jan z Pečky, 1412 Štěpán, 1419 Martin, oltářník v Hostinném. Oltář sv. Mikuláše: 1363 † kněz Jan, Hrzek z Poděbrad, 1365 Matěj de Neumburga, 1369 Petr de Neumburga, 1374 Konrád z Hostinného po odchodu Jindřichově, 1379 Kašpar z Krupky; Jiří, 1389 Matěj z Heřmanic, 1390 Matěj, 1392 Matěj z Rokytnice, 1411 Mikuláš z Heřmanic.
- Nový oltář sv. Kateřiny zřízen 1355: Lipman Konrádův z Trutnova, 1359 Pecold z Pertoldic, Matěj, 1406 Jan z Rudolfštat, diec. míšeňské. R. 1360 zřízen vikář Heřman. — Za plebána Jana (1407—12) Niček z Jimnic zatopil zádušní louku rybníkem, i dal plebánu náhradu plat 1 kopy 4 gr. což potvrzeno r. 1412). (Kurka 546, Kn. konfirm. I. 20, 23, B3, VI. H. 7; IE8, G6, IIB5, IIR30, D16, IVB13, VC1, G8, VII. A20). K témuž podací náležel i kostel ve Žďáru: 1374 plebán Havel ze Semil, 1375 Ondřej z Řezna, 1410 Ondřej „Petr, 1416 Ondřej. (Kurka 554).
- ⁽³⁵⁾ Plebány však podával probošt zderazský: 1357 Bohuta, Jan 1358 Jakub, 1362 Mikuláš, 1368 Matěj, 1392 Matěj, 1394 Pavel, 1418 Mikuláš.
- ⁽³⁶⁾ Plebáni v Machově: 1354 po † Ondřeje Vavřinec, 1369 Petr, po něm Kříž z Pertoltic, 1370 Jan, oltářník z Chotěvic, 1410 Petr z Dobrušky, 1414 Duchek ze Lhoty. (Kurka 340).
- Čermná v Kladsku: 1359 po † Rackově Mikuláš z Budína, 1363 Jan z Rétové, 1364 Jan z Vidonic, 1378 Oldřich z Rychemberka, 1401 † Hynčík, Přibík z Kováče, 1404 Václav Pavlov z Náchoda. (Kn. konf. I. B10, F1, III. D4, VI. B20, E12).
- ⁽³⁷⁾ Hrad V. 69, ale oprav »třmen«, kde tištěno »trubku«. — Regesta II. 107 k r. 1260 mezi svědky na listině polického probošství: Huben et Bohus frater ipsius. — R. III. 295: Bochusius de Starkinstat etc. — R. 1366 je Čeněk, 1371 Rubín patronem v Č. Vernířovicích (díl však podacího náležel k Frýdlantu, dnes ve Slezsku, proto r. 1356 podává sem kněze Hereš ze Železna j. z Vernířovic, a r. 1357 Hereš z Rožďalovic, páni tohoto zboží). Díl k Adrsbachu, 1372—1415 patron Hynek z Náchoda.
- Plebáni ve Vernířovicích: 1356 Pecold směnili s Rynartem, ale ostal, 1357 Jan, 1366 † Benedikt, Jiří z Vys. Újezda, 1367 Víšek z Hrádku, 1371 Jan z Police, 1372 † Mikuláš, Filip z Holic, 1407 Václav z Kratonoh, 1415 Martin, 1418 Vít (Kurka 340).
- ⁽³⁸⁾ Plebáni na Starkově: 1367 Hašek, Šimon z Levína, 1370 Jan z Nekoše, 1393 Bartoloměj, Mikuláš ze Semonic, 1401 Matěj z Dobřan, Tomáš, 1415 Václav. (Kurka 535). Patrně tu byli Češi.
- ⁽³⁹⁾ Plebáni v Kostelci: 1361 Otmar, Heřman z Hradce Král., 1365 Hrzek ze St. Buků, 1372 Hrzek z N. Paky, 1379 Henzlín ze Šachová, 1390 Rameš z Vamberka; obyvatelstvo je zde smíšené. (Kurka 525). — R. 1406, 16. pros., Hynek z Náchoda jinak z Abrspachu na Č. Hoře s Hynkem mladším, bratrem svým nedílným, daroval kostelu roč. plat 5 kop na vsi Všelibeč, aby za to buď plebán nebo jeho vikář četl každý týden 3 mše za spásu dárcovu a jeho rodu a 4 zádušní do roka, sedm v den 10.000 rytířů (22. června), ostatní o suchých dnech. (Kn. erekční V. 720 č. 984). — R. 1407, 17. června plebán si vymanil kostelní mlýn s rolemi s vrchností, jež mu dala za ně dvůr s dvojím lánem polí, ležící blíž kostela mezi poli zádušními, třikrát neb dokonce čtyřikrát lepšími, což konsistoř pražská, svěřivší vyšetření děkanovi dobrušskému, Petru, plebánu na Dobeníně, r. 1409 schválila (tamže 744 č. 1024). — R. 1408 týž Hynek dává kostelu 1 kopy úroků ve Mštetině a Stolíně (tamže VIII. E9).
- Známou zprávu, jak Hynek Červenohorský, jsa hejtmanem královským v Jaroměři, přepadl Krčín r. 1421 a dal zde svému koni na potupu píti z kalicha, nenalézáme v žádném prameni souvěkém, až teprve v kázání o drahém Božím Těle kněze Havla Žalanského r. 1618.
- ⁽⁴⁰⁾ Hrad V. 34. — Plebáni v Úpici: 1359 Pavel; Jan Zdislavův z Doubravice, 1392 Martin ř. Králiš, 1395 Šimon z Krivic. Kostel platil 3 gr. desátků. — R. 1405 Eliška z Ratibořic, vdova po Hynáčkovi z Vizmburka, založila ve farním chrámě úpickém oltář Božího Těla, k němuž darovala dům v městě a 3 pruty pole, 1 kopy úroků ve Lhotě u Hoříček, 5 1/2 kopy v Přibyslavi u Krčina, za souhlasu svého bratra Beneše z Krčina, jemuž Přibyslav náleží. R. 1406 podala k oltáři tomu kněze Šimona z Levína. (Kurka 530, kn. konfirm. IB3, VF5, O3 — VI. 913. — Kn. erekč. VII. C10).
- Rtyně (1369 »Hrytyny), platila r. 1399 4 gr. desátků. Plebáni: 1368 † Martin, Jan z Boušina, 1371 Petr z Ratibořic, 1389 Otík, Martin, oltářník v Praze, 1397 byl spor mezi Šimonem, presentovaným od synů Hynáčka z Vizmburka, a Přibíkem, podaným od Hynka; kdo faru obdržel, není známo. (Kurka 541).
- Boušín platil 2 gr. Plebáni: 1358 † Jetřich, Jan ze Rtyně, 1363 Jan ze Zákraví, 1367 Jan z Čermné, 1368 Martin, syn p. Alberta ze Skalce, 1396 Budivoj, 1414 Jan z Chvalče. (Kurka 540, Kn. konfirm. VII. E3).
- ⁽⁴¹⁾ R. 1371 byl patronem viznovským Břetislav z Freudenberka (hrad nedaleko hranic slezských), 1372 Břetislav z Pogrely (snad táž osoba), 1376 Vintř z Lažan, 1377 Kunclín z Lažan. Plebáni: 1355 Jakub Petrův z Prahy, 1356 Konrád z Libčic, 1365 Mikuláš z Kantu z diecése Vratislavské, 1371 Martin z Levína, 1372 Petr, 1376 Havel ze Semil, 1377 Konrád ze Zdoňovic, 1394 se zřekl Hertlín, nastoupil Štěpán z Bydžova, 1409 Matěj z Rokycan. Byli tu patrně Češi i Němci. (Kn. konfirm. I20, 26, 96, IID10, G1, III. C15, D2, VI1, VIQ16).
- ⁽⁴²⁾ Plebánem v »Eberspachu« byl tehdy Petr, po něm Mikuláš téhož roku; r. 1405 Jan. Jindy se fara neuvádí. (Kurka 560).

- (43) Kn. konfirm. I. 25 Albert de Swatoniewicz svoluje 12. kv. 1357 ke změně pertoltického plebána, rovněž 15. kv. 1359 (tamže I. 93) a 29. list. (I. 109), Ale r. 1361 podává kněze Albert de Zalesli (I. 146). — R. 1367, 17. ún., dává však kníže Boleslav Svidnicku ves Pertoltice, koupenu již od Kačka ze Skalice opatu křesovskému. (Ludwig č. 10); lze rozumět jen část.
- (44) Kn. konfirm. Ib64, 76; r. 1372 je však nesprávně uveden kostel »in Albertivilla«. Albeřice byly pod patronátem křížovníků zderazských.
- (45) Kn. erekční 197. Plebány v Zálezlích byli: 1367 Jakub, 1371 Petr, 1376 Jan, Řehoř, 1378 Petr, 1395 Hrzek. (Kurka 537).
- (46) Ludewig IV, 7. Albertus de Risinburg 1319.
- (47) V Hradech V. 53 je řečeno, že Beneš je syn Peškův, ale k tomu spojení není dostatečného průkazu.
- (48) 1362 Tasso de Reyssemburg podává do Teplice jinak Gusweynsdorfu (omyl s něm. názvem Vrchlabí) po † plebána Gunthera kněze ze Dvora, Mikuláše. — R. 1372 Stasso de Wykmanivilla po odchodu kn. Konráda podal Jana z Krapic. R. 1385 jest patronem již Hynek z Dubé na Abrspachu, podává do Teplíc kn. Haška z Turnova, 1391 po † Janově Mikuláše z Lomnice, a téhož r. 1391 Matěje z Chvalče; r. 1401 byl dosazen plebán Lev, 1417 Petr, jenž měnil s Janem ze Zdoňova. Soudě po jménech kněží, měli zde Němci převahu.
- (49) Podobá se, že Hor. Vizňov (lat. Pratum desertum) slul tehdy německy Quintendorf, jmenovaný Jaroš se píše r. 1414 de Quatsundorf, r. 1417 Quitensdorf.
- (50) Probošti broumovští: Petr 1367, Oldřich, Mikuláš 1384, Jetřich, Mikuláš 1403, Petr 1416, Matěj 1419. Místoplebáni: Filip do r. 1393, po něm Blažej.
- Klášteřní chrám sv. Václava a Vojtěcha potvrzen byl za proboštský (podřízený opatu v Břevnově) r. 1296. Farní kostel městský sv. Petra a Pavla obdržel r. 1401 papež, odpustky; krom něho byly r. 1408 ještě chrám P. Marie a chrám sv. Jiří; měšťan Rosstvin daroval všem třem kostelům po 1 kopě (Kurka 591—2).
- Probošti v Polici: 1332 Předbor z Chroustoklat, Petr před r. 1385, Petr 1390, Václav 1419, Jan Kovář 1434. Místoplebáni: 1393—1398 Mikuláš, 1419 Heřman. (Kurka 589).
- Plebáni: v Martinkovicích (Martinivilla, pl. 6 gr): 1358 Buzek, Franěk z Křeče, 1363 † Jindřich, Herman z Brúmovy, 1368 Václav, Volfart ze Svatibora, 1370 Jan, Mikuláš z Třemešné, 1415 Jan, Tomáš z Božanova, 1422 † Tomáš, Mikuláš Wyweger, z Radku (tamže 588);
- v Božanově (Pertoldivilla, pl. 6 gr): 1363 Frenclin, Mikuláš, z Chosčimi, 1366 Kříž, ze Zákrauí, 1369 Petr, 1391 Pavel, oltářník P. Marie z Petrsvaldu, diec. Vratislav., 1415 Tomáš, Jan, z Martinkovic, 1416 Jan, z Radku, 1423 Jan (tamže);
- v Šonově (Schonow, pl. 6 gr): 365 Jan, z Šonova, Petr, z Šonova, 1393 Jan, z Kladska, 1394 Jan, z Valtěřic, 1406 Václav, z Pilinkova, 1409 Heřman, z Jásenné j. Rosperka, 1410 Jan, z Alběřic, 1410 Petr z Habartic (tamže);
- v Heřmankovicích (Hermannvilla, pl. 3 gr): 1354 Arnold, Mikuláš, 1357 Mikuláš, ze Žibřidic, 1361 Mikuláš, z Olešné, 1410 Jan, oltářník ve St. Bucích, 1416 Jan, z Alběřic, 1437 Petr (tamže 587);
- v Ruprechticích (Rupertivilla, pl. 6 gr): 1365 Oldřich, z Bělé, 1365 Jan, z Broumova, 1409 † Kliment, Jodok z Radku, 1411 Jan Hondorf z Bystřice v Kladsku, 1412 Benedikt, z Welvesdorfu, 1415 Mikulš;
- ve Zdoňově (1359, 1377, 1382 Zdonowic, 1369, 1371, Merclinivilla, chudá) pod podacím pána na Abrspachu: 1359 † Mertlin, Martin ze Slatiny, 1371 Petr, z Pilinkova, 1372 Konrád, z Jaroměře, 1377 Hašek, z Vernířovic, 1415 Petr z Teplice, 1432 Tomáš †, Jan, 1434 Jakub. (Kurka 586).

Mapa velkostatků v severních Čechách okolo roku 1400.

Mapu nelze pokládati za přesnou a nepochybnou, pouze za přibližný pokus, poněvadž nevíme, jak se měnily hranice obcí, a také příslušenství obcí k panstvím nebylo lze všude bezpečně zjistiti. Základem jsou dnešní hranice katastrální.

Nejurčitěji známe Broumovsko a Policko (urbář břevnovský z r. 1406, vyd. od Emlera v Deseti urbářích čes. z doby před válkami husitskými, v Pr. 1881, str. 189—207): Brumow, Grosdorff, Rosental, Schenow, Ottendorff, Mertendorff, Pertoldsdorff, Woykarsdorff, Ditrspach, Foitsdorff, Haypsdorff, Haynczdorff, Rupersdorff, Hermansdorff, — Policz, Ledhuge, Sirbska Maior, Sirbska Minor, Bezdiekow, Radessow, Zdiar, Marsow, Drzewicz, Methuge, Diedowa, Lachow, Bodassyn, Piekow, Bukowicze, Hlawnow, Suchdol, Biela, Petrowicze, Drzewicz, Petrowiczky, Marssow, na Homoli, Prouodow, Szerzec. — Připomeneme si však, že Petrovice, Petrovičky, Dřevič a půl Hodkovic koupeny byly teprve r. 1341 od Náchoda; Vizňov H. a D. s N. Vernířovicemi až v XV. stol. od vládyk vizňovských.

Panství náchodské známe z prodeje r. 1415. (Archiv č. III. 485): m. Nachod, Hronow, Rabien (=Dobenína), Poriečka, Dochowa (=Radechova), Pawlišow, Sedmakovicz, Brne, Srbska, Dobrošow,

Žďár, Jistbice, Lipie, Brašec, Babie, Pastorkow, Slawikow, Trubie (=Trubijov), Kramolna, Bilevec (= Běloves), Slopce (= Starkoč). Peklo. — Přidáme ještě many v Hronové, Černé Tamchynově (= Č. Malá), Černé Německé, Rybnících, Vysokově. Ježto pak farnosti čermenská a levínská nenáležely ke Kladsku, možno i je připočítati k původnímu Náchodsku, od něhož vsak byly koncem XIV. stol. odděleny k panství hradu Homole.

Ke statku machovskému náleželo r. 1354—1410 městečko Machov, Lhota, Černá Německá, Rokytník a Zbečník.

Zboží Vizmburské známe z r. 1516—8. (Hrady V. 36): V. hrad pustý, mčko Úpice, vsi Radeč, Brusnice, Kyje, Slatina, Havlovice, Rtně, Bohuslavice, Bohdašín (=Boušín), Libnětov, Maršov, Studenec, Rubínovice, Suchovršice, Svatoňovice, mčko Kostelec, Lhota, Přibyslav, vsi pusté Sedloňovice a Petrovičky. - Připočteme pusté tehdy vsi Stračkovice, Zálezly, Kyje a Studenec, pak Lhotu pod Hoříčkami, ale odečteme Libnětov (náležívší k Litoboři), Brusnici (k Trutnovu) Sedloňovice (k Starkovu), Kostelec, Lhotu u Kostelce (k Červ. Hoře) a Přibyslav, vzdálenou u N. Města n. Met.

K Adrsbachu lze přičíst: vsi na sever od zboží Starkovského a Skalského, jakž i známy jsou z r. 1589, hrady Adrspach a Střemen, ves tudíž, Zdoňov, Libnov, Chvaleč, Petřikovice, Slavětín, Bezděkov; k Teplici jen tuto ves a Skalku, až k říčce Vlásinné, jež dělila tento statek ok. r. 1250 od Starkovska. — Starkovsko (se Skalami) obsahovalo: Bystrý, Č. Verňřovice, Studěnku, Janovice, Hodkovice, Jivku, Chlivce, Radvanice, Markoušovice (odprodané r. 1572 k Trutnovu), Sedloňov.

Ke statku Červenohorskému všecko, co je přifařeno k Č. Kostelci a nenáleží jinam: Lhota u Kostelce, Všeliby, Stolín, Mštětín, Zábrodí.

K Rýzmburku: Žernoví městečko, Olešnice, Lhota Řešetová, potom Posadov a zašlý Výrov, a z domyslu vsi: Vesce, Heřmánky, Chlístov, Újezdec, Křížanov, poněvadž nenáleží k žádnému sousedství jinému.

Ke Skalici a Skaličce třeba přičísti Zlič, Kleny, Dubno a Spytu; Třebešov, Říkov a Doubravice odprodány odtud kanovníkům sv. Augustina v Jaroměři.

K Chvalkovicům náležely Brzice a patrně původně Mískolezy, třeba byly později vládectvím; k Litoboři i Libnětov a tudíž asi i Mečov.

Ostatní obce na Úpě jsou dílem samostatné statečky (Studnice, Třtice, Ratibořice, Bukovina, Svinišťany, Sřeziměřice, Krabčice, Heřmanice), dílem jich tehdy ještě nebylo.

Panství Hradiště Heřm. Choustník obsahovalo r. 1415 hrad a ves, dva dvory, vsi Vlčkovice, Kocbeře, Kokotov, Kladruby a Stanovice, s příslušenstvími, k němuž připojíme ještě Kukus, Slotov, Brod, Kopaninu.

Střítež prodána byla klášteřu Křešovskému od pánu Skalických.

Trutnovské obce vypočteny jsou v textu: k manství trutnovským náležely Koclěrov, Bukovina, St. a Ml. Buky, Čermná, Vlčice, Pilinkov, Vyhnanov a Proruby, Javorník, Chotěvice, Borky, Nová Ves, krom dvorců v jednotlivých vsích; k Žacléři příslušely později: hrad Ž. s městečkem Bornflosem, St. Město, Kalná, Ml. Buky, Sklenářovice, Lysečiny, Voletiny, Vernířovice, Rychhory, Valbeřice, Maršov s hamry pustými, Kerhartice, Bečkov. — Polkendorfu nebylo, později založen na Vlčicku.

Zboží k Hostinému obsahovalo později a tedy snad i dříve území obcí: města H., Forstu, Lauterwasseru, Arnoltic, Prosečné a Heřm. Sejp; Polkendorf připojen až později r. 1544.

Lanov, poněvadž náležely k němu hory železné, sotva obsahoval jen tuto vesnici, ale tuším i území, kde později vyrostlo báňské městečko Schwarzentel, a tedy hraničil tento statek s pozdějšími Maršovem a Úpou.

U statku Vrchlabí se připomínají toliko pozdější městečko a ves téhož jména, Kněžice a vzdálené Holenice (u Lomnice), ale není pochyby, že k němu náležely všechny lesy mezi Štěpanickem a Trutnovskem, kde jsou dnes obce Herlíkovice, Pommerndorf, Nová Ves, Špindlerův mlýn až ke slezskému pomezí.

Šimák, Josef Vítězslav, *15. 8. 1870 Turnov, †30. 1. 1941 Praha, český historik, představitel Gollovy školy, od roku 1921 profesor Karlovy Univerzity v Praze.